

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Katedra sociologie

Diplomová práce

2023

Tereza Němcová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Katedra sociologie

**Motivace migrace mladých dospělých z
Moravskoslezského kraje do Hlavního města Prahy**

Diplomová práce

Autor práce: Tereza Němcová

Studijní program: Sociologie se specializací Sociologie, veřejnost a politika

Vedoucí práce: doc. PhDr. Zdeněk Uherek, CSc.

Rok obhajoby: 2023

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 22.7.2023

Tereza Němcová

Bibliografický záznam

NĚMCOVÁ, Tereza. *Motivace migrace mladých dospělých z Moravskoslezského kraje do Hlavního města Prahy*. Praha, 2023. 70 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií, Katedra sociologie. Vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Zdeněk Uherek, CSc.

Rozsah práce: 111 302

Abstrakt

Tématem této diplomové práce je motivace mladých dospělých k migraci z Moravskoslezského kraje do Hlavního města Prahy. Práce se za pomoci kvalitativního výzkumu snaží představit motivaci migrovat jako vyústění stávající situace v Moravskoslezském kraji. Jedná se především o výpověď nejen o individuálních rozhodnutích jednotlivců, ale také o dopadu strukturálních problémů, nerovností a socioekonomických rozdílů české společnosti na mobilitu a taktéž na dynamiku demografického vývoje. Na příkladech jednotlivých respondentů, práce ukazuje určitou specifickou životní dráhu typickou pro děti generace Husákových dětí z Moravskoslezského kraje. Tyto životní dráhy vybraných jedinců jsou silně spojeny s představou sociálního úspěchu a kulturou migrace, kterou jedinci přejímají od svého okolí. Motivace k migraci je v práci rámovaná především za pomoci tzv. push- a pull-faktorů. Výzkum je založen na sérii hloubkových epizodických rozhovorů se studenty a absolventy pražských vysokých škol. Hlavním zjištěním práce je zásadní role příležitostí, v oblastech vzdělání, zaměstnání a získání sociálního kapitálu ve formě kontaktů, které fungovaly jako hlavní pull faktor a taktéž nižší kvality života v oblasti push faktorů. Cílem práce je rozšíření stávajícího diskurzu na dané téma a jeho obohacení o perspektivu specifickou pro mladé dospělé.

Abstract

The topic of this thesis is the motivation of migration of young adults from the Moravian-Silesian region to the capital city of Prague. With the help of qualitative research, the thesis tries to present the motivation to migrate as an outcome of the current situation in the Moravian-Silesian Region. It is primarily a statement not only about individual decisions, but also about the impact of structural problems, inequalities, and socio-economic differences in Czech society on mobility and on the dynamics of demographic development. Using the examples of individual respondents, the thesis shows a certain specific life path typical for the children of the so-called “Husák children“ generation from the Moravian-Silesian region. These life trajectories of the selected individuals are strongly connected with the idea of social success and the culture of migration that individuals adopt from their environment. Motivation to migrate is framed in the paper primarily using push and pull factors. The research is based on a series of in-depth episodic interviews with students and graduates of Prague universities. The main finding of the thesis is the crucial role of

opportunities, in the areas of education, employment and the acquisition of social capital in the form of contacts, which functioned as the main pull factor and lower quality of life in the push factor area. The aim of this thesis is to extend the existing discourse on the topic and enrich it with a perspective specific to young adults.

Klíčová slova

migrace, urbanismus, mobilita, město, životní dráhy

Keywords

migration, urbanism, mobility, city, life trajectories

Title/název práce

Motivace migrace mladých dospělých z Moravskoslezského kraje do Hlavního města Prahy

Motivation for migration of young adults from the Moravian-Silesian region to the capital city of Prague

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala především své rodině za podporu během psaní práce.

Děkuji také vedoucímu práce za jeho ochotu, rady a veškerý vynaložený čas.

Rovněž děkuji všem respondentům za jejich ochotu účastnit se výzkumu.

Obsah

1 Úvod: Vymezení tématu a struktury práce	2
2 Vnitřní migrace mladých dospělých v České republice	3
3 Konceptualizace pojmů	4
3.1 Mígrační teorie.....	4
3.2 Sociální kapitál v kontextu migrace	8
3.3 Životní dráhy	10
3.4 Rezidenční preference a zkušenosti.....	13
3.5 Fenomén depopulačních regionů.....	15
3.7 Atraktivita prostoru a kvalita bydlení	19
4 Data a metody	22
4.1 Výzkumný problém a cíl práce.....	22
4.2 Výzkumný design	23
4.3 Výzkumný vzorek.....	24
4.4 Sběr dat	27
4.5 Etika výzkumu	27
4.6 Nevýhody zvolené metody	28
5 Analýza	29
5.1 Průběh analýzy.....	29
5.2 Push a pull faktory	30
5.2.1 Push faktory	30
5.2.2 Pull faktory	32
5.3 Reflexe migrace	33
5.4 Životní dráhy	34
6 Závěr	37
Použitá literatura.....	43

1 Úvod: Vymezení tématu a struktury práce

Tématem mé diplomové práce je motivace migrace mladých dospělých z Moravskoslezského kraje do Hlavního města Prahy. Cílem práce je zodpovězení výzkumné otázky: jaké okolnosti motivují mladé lidi, specificky současné studenty vysoké školy nebo její absolventy, k migraci z Moravskoslezského kraje do Prahy i přes současnou nejednoznačnou ekonomickou přínosnost. Zkoumání migrace má multidisciplinární charakter, je předmětem zájmu jak sociologie, tak demografie, ekonomie, sociální geografie, ale i architektury a urbanismu. Konkrétně problematika motivace migrace, je jedním z nejdůležitějších aspektů studia migrace, a tedy má i značnou sociologickou relevanci. Vzhledem k velmi vysoké míře migrace z Moravskoslezského kraje do jiných krajů, a především do Prahy, je zajímavé zkoumat, jaká je motivace za tímto jevem. Obzvláště u cílové skupiny této diplomové práce, kterou jsou mladí dospělí s vysokoškolským vzděláním nebo v procesu vysokoškolského vzdělávání, zažívá Moravskoslezský kraj velký odliv, který má zásadní vliv na vývoj regionu a jeho budoucnost. Proto je důležité zkoumat příčiny a motivaci takto významné migrace.

Diplomová práce je koncipována v rámci šesti kapitol. V příštích dvou kapitolách se zaměřím na teoretické zarámování práce za použití relevantních konceptů, spolu s uvedením základní literatury k tématu. Nadále, v další kapitole, představím výzkumné otázky a hypotézy. Následně v rámci kapitoly „Data a metody“ popíšu data, se kterými budu pracovat v navazující kapitole a metodologii použitou pro jejich získání a zpracování. V kapitole „Analýza“ se pokusím prostřednictvím kvalitativní metody epizodických rozhovorů detailně popsat fenomén migrace mladých dospělých z Moravskoslezského kraje do Hlavního města Prahy a za ním skryté okolnosti a motivaci. Poté, aby byla analýza kompletní, v předposlední kapitole „Závěr“ shrnu všechna zjištění a popíšu poznatky získané analýzou a výzkumem se zodpovězením výzkumných otázek a zároveň představím případné limity svého výzkumu a analýzy a představím možnosti, kterými by se mohl výzkum nadále ubírat.

2 Vnitřní migrace mladých dospělých v České republice

Hlavním zkoumaným fenoménem v této diplomové práci je vnitřní migrace a motivace k vnitřní migraci. Jedná se o migraci, která nepřekračuje státní hranice a odehrává se mezi územními celky daného státu. V prostředí České republiky je vnitřní migrace zkoumaná na třech úrovních. První, největší je mezikrajská, následně mezi obcemi a poté mezi okresy. Ze všech krajů má Moravskoslezský kraj jako takový dlouhodobě z celé České republiky nejnižší migrační saldo, tedy rozdíl mezi přistěhovalými a vystěhovalými. Dle dat ČSÚ z roku 2018 byl ztrátový se všemi ostatními kraji, nicméně nejvíc z nich na jeho úkor získalo Hlavní město Praha. V letech 2005-2017 takto ztratil 19 331 osob (ČSÚ 2018). Nejčastěji zastoupenou věkovou skupinou v rámci tohoto migračního proudu jsou lidé ve věku 18-34, jejichž podíl z celkového počtu migrantů v roce 2017 tvořil 38 %. Děti do 17 let tvořili 23,7 %, osoby ve věku 35-49 22,3 % a nejstarší skupina tvořila 16 % (ČSÚ 2018). K těmto číslům je nutné dodat, že u cílové skupiny zkoumané v rámci této diplomové práce, tedy u mladých dospělých ve věku 20-25, budou čísla migrace pravděpodobně ještě vyšší, než uvádí Český statistický úřad, jelikož si mnoho mladých lidí, obzvláště během studia, nechává adresu trvalého pobytu v místě předchozího pobytu, tedy většinou u svých rodičů, a tudíž jejich migrace není nijak zaznamenána. Z výzkumů zabývajících se vnitřní migrací v českém prostředí vyplývá, že nejmobilnější skupinou jsou mladí dospělí a vysokoškolsky vzdělání (Čermák 2005; Valenta 2009).

Migrace v Moravskoslezském kraji je převážně složena ze dvou hlavních typů. První z nich je meziokresní a je tvořena migrací obyvatelstva mezi jednotlivými okresy. V rámci tohoto typu existují dva hlavní proudy. Jedním z těchto proudů je odliv obyvatel z okresu Ostrava-město do menších okresů jako je Karviná, Frýdek-Místek, Opava nebo Nový Jičín. Opačný proud naopak míří do okresu Ostrava-Město z menších aglomerací jako je Opava, Karviná nebo Frýdek-Místek (ČSÚ 2018). Lze tedy říct, že si tyto oblasti navzájem vyměňují populaci. Co se týče věkové struktury, tak u mladší kohorty převažuje druhý proud migrace, tedy z menšího do většího okresu, především z venkova do většího města a u kohorty 36 a více let převažuje první proud, tedy stěhování se na venkov. Druhým typem migrace je stěhování mezikrajské, kterým se v této práci budu zabývat. Z dat Českého statistického úřadu Vnitřní migrace v České republice 2005–2017 je patrné, že migrace mladých dospělých z Moravskoslezského kraje do Hlavního města Prahy je významný fenomén. Navíc je důležité poznamenat, že residenti České republiky, kteří mají české občanství,

nemají žádnou zákonnou povinnost oznamovat změnu svého pobytu, proto je velmi pravděpodobné, že objem vnitřní migrace, nejenom u výše zmíněných studujících, je podstatně větší. Český statistický úřad totiž pracuje v rámci svých publikovaných dat o vnitřní migraci s daty poskytnutými Ministerstvem vnitra díky informačnímu systému evidence obyvatelstva. Toto tvrzení potvrzují i výsledky ze Sčítání lidu, domů a bytů z roku 2011, kdy mělo 558,2 tisíc obyvatel odlišnou obec trvalého a obvyklého pobytu (ČSÚ 2021).

3 Konceptualizace pojmů

3.1 Migrační teorie

Zkoumání migrace má multidisciplinární charakter, je na ni nutné nahlížet na jednu stranu z nadindividuálního hlediska, ale zároveň také jako na autonomní volbu jedinců nebo skupin. V důsledku svého komplexního zaměření je migrace předmětem zájmu jak sociologie, tak i demografie, historie, ekonomie, práva, politologie, etnologie, sociální antropologie, sociální či behaviorální geografie, ale i architektury a urbanismu. Migrace ze sociologické perspektivy není homogenním fenoménem, jelikož je ovlivněna mnohými vnějšími determinujícími faktory. Proto nelze říct, že existuje pouze jedna všeobecně platná migrační teorie, která by souhrnně interpretovala motivaci, příčiny a dopady migrace. Janků (2006: 15-16) dle Demutha (2000: 32) uvádí, že z hlediska typologie lze v migraci rozlišit dva hlavní typy migrace, a to nucenou a dobrovolnou. Dobrovolná migrace, kterou se budu v rámci této práce zabývat se následně dělí na pracovní migraci, řetězovou migraci, migraci pro zlepšení a ne-migraci (z důvodu studijního či pracovního pobytu). Avšak v současnosti se linka mezi nucenou a dobrovolnou migrací stále více rozplývá. Navíc v kontrastu s migrací za účelem azylu se v rámci dobrovolné migrace mezinárodní společenství nebylo schopné shodnout na jednotné typologii (Janků 2006).

Většina teorií, zaměřených na migraci, nenaplnuje definici teorie, jelikož postrádají univerzální platnost. Je tedy přesnější hovořit o konceptu, perspektivě, přístupu, modelu, či pouhé kumulaci nahromaděných pravidelností. Dle Uherka s Drbohlavem (2007) existují dvě základní skupiny otázek, které se sociální vědci při zkoumání migrace snaží v rámci kontextu migrační motivace zodpovědět. První skupinou jsou otázky: jaké jsou příčiny migrace, proč k ní dochází, z jakých důvodů dané skupiny lidí migrují, proč migrace v čase trvá, proč existuje reemigrace a kdo jsou ti, kteří migrují, jaké jsou jejich charakteristiky a jak se liší od obecných charakteristik populace, ze které pocházejí. Do druhé skupiny otázek

patří, jak lidé migrují, skupinově nebo samostatně a zdali je migrace součástí jejich životního cyklu (Drbohlav, Uherek 2007).

Co se týče aplikace migračních teorií, tak dominantní je především ekonomická perspektiva, která může být aplikována i v sociologickém kontextu v rámci neoklasického modelu migrace. Migrační teorie se v tomto modelu dají rozdělit dle úrovně a formy analýzy na mikro úrovně a makro úrovně. Mikro úroveň tedy dává prostor soustředit se na vliv jedince sociálního prostředí. Důležitým konceptem v rámci této úrovně je human capital model (Piché 2013). Z perspektivy human capital modelu neboli teorie lidského kapitálu je na migraci nahlíženo jako na investici. Jedinci nebo skupiny migrují v případě, že případné výnosy z jejich přesunu převáží náklady spojené s migrací. Dle této teorie je lidský kapitál dominantní motivací ke stěhování. Díky migraci mohou jedinci nebo skupiny získat příležitosti, jež by nebyly v jejich původním místě bydliště dostupné. Tyto příležitosti zajišťují jak finanční návratnost prostřednictvím perspektivnějších pracovních míst, ale také vzdělávací příležitosti, prostřednictvím kterých si migranti mohou navýšit především svůj kulturní kapitál, který jim může přinést vyšší návratnost z dlouhodobého hlediska (Kooiman, Latten a Bontje 2018). „Ačkoli to model lidského kapitálu logicky nevyklučuje, rozvíjející se literatura o roli místní občanské vybavenosti naznačuje, že je stejně důležité považovat vnitřní migraci za spotřební rozhodnutí, vzhledem k tomu, že motivací většiny stěhování je především zlepšení kvality života“ (Morisson, Clark 2011: 1950). Model lidského kapitálu počítá, vzhledem ke své makro úrovni, s individuálním procesem rozhodování u migrantů. Každý člověk hodnotí zisk a ztráty individuálně v závislosti na psychologických a kulturních předpokladech a dalších osobních cílech. Lze tedy říct, že migrační chování je odlišné nejenom na základě socioekonomických okolností, ve kterých se jedinci nachází, ale také na základě jejich individuálního habitu. Modelem lidského kapitálu se zabývali Kooiman se svými spolupracovníky (2018), kteří zkoumali vnitřní migraci v Nizozemsku z longitudinální perspektivy distribuce lidského kapitálu v důsledku migrace. Ve svém výzkumu se zaměřili především na rozdíl v prostorových trajektoriích mezi aktuálními nebo budoucími absolventy vysokých škol a jejich vrstevníky s nižším vzděláním. Na základě mikroanalýzy administrativních dat dospěli k závěru, že: „v kontextu dominujících migračních toků z venkova do města jsou ti s nejvyšším vzděláním (včetně budoucích) více než ostatní přitahováni metropolitními oblastmi“ (Kooiman, Latten a Bontje 2018).

Makroúroveň se naopak zaměřuje na širší perspektivu migrační problematiky, a to například

zkoumání migračních proudů na úrovni státu, a tudíž je z hlediska metodologického přístupu spíše kvantitativní. Na rozdíl od mikroúrovně se nesoustředí na mikro sociální aspekty, ale na socioekonomické a politické okolnosti, které tvoří migrantovu sociální realitu, na jejímž základě realizuje svůj pohyb (Kulu-Glasgow 1992).

V britském prostředí se vnitřní meziregionální migrací zabývali Faggian a McCann (2009). Zaměřili se na skupinu vysoce kvalifikovaných absolventů britských univerzit a jejich migraci za prvním zaměstnáním. Tyto toky lidského kapitálu dali do souvislosti s charakteristikami lokálního trhu práce a s charakteristikami regionů, v nichž se zaměstnání nachází. Z jejich výzkumu vyplynulo, že existuje obousměrná kauzalita mezi meziregionální pracovní migrací této skupiny a inovačním potenciálem regionů. Ve Španělsku se motivací vnitřní migrace zabýval Clemente s kolektivem (2016). Z jejich výzkumu vyplynul rozdíl mezi migrací z „dobrých“, tedy ekonomicky prosperujících regionů a z regionů „špatných“, tedy těch, jimž se ekonomicky nedaří. V kontextu migrace ze „špatných“ regionů byla hlavní motivace převážně ekonomická. U migrace z „lepších“ regionů naopak převažovaly neekonomické faktory motivace. Podobná studie s podobným zjištěním vznikla také v italském prostředí, kde se vnitřní migrací zabýval Ivan Etzo (2011), který zkoumal determinanty meziregionálních migračních toků v Itálii na základě panelových dat. Dospěl k závěru, že klíčovými motivačními faktory k odchodu jsou pro jedince či skupiny, kteří migrují z chudšího regionu do bohatšího, nízké HDP na obyvatele a vysoká nezaměstnanost. Jednalo se především o přesun do průmyslových oblastí na severu Itálie, které jsou pro migranty atraktivní vyššími mzdami. Další klíčový faktor, který Etzo (2011) popisuje, je vliv možných migračních sítí, tedy jestliže má potencionální migrující jedinec v cílové oblasti rodinu, známé či přátele, je u něho přesun do dané oblasti pravděpodobnější. Massey (1990) definuje migrační sítě jako množiny interpersonálních vztahů, jež spojují migranty v cílových prostorech a jejich původní komunity v jejich zdrojových oblastech přátelskými, vztahovými, rodinnými či jinými pouty. Migrační sítě fungují jako systémy, které zmírňují sociální i ekonomický dopad migrace, a především emoční investici spojenou s migrací. Teorie migračních sítí vnímá migraci především jako sociální produkt "ne jako pouhý výsledek individuálních rozhodnutí, ani jako prostý důsledek strukturálních push a pull faktorů, ale spíše jako výsledek interakce všech těchto prvků" (Boyd 1989: 642 cit. dle Sha 2021: 21).

V Českém prostředí se vnitřní migrací z makroekonomického úhlu zabývala například Lucie Kureková (2015), která se ve své studii, s názvem Vnitřní model migrace: Empirická studie panelových dat ČR zabývala vlivem vybraných společensko-ekonomických determinantů na míru migrace v České republice. Na základě analýzy panelových dat jednotlivých krajů ČR z období 2001-2013 zjistila, že „míra migrace byla nejvíce ovlivněna proměnnými reprezentujícími mzdový diferencíál a průmyslový typ kraje“ (Kureková 2015). K mírně odlišnému zjištění došli dva polští autoři, kteří zkoumali rozdíl v migračním potenciálu mezi ČR a Polskem. Ve svém výzkumu dospěli k závěru, že Poláci mají obecně vyšší migrační potenciál než Češi. Lze tedy říct, že Češi dle této studie nereagují na změny například ekonomických podmínek v místě bezprostředního bydliště emigrací tak často jako Poláci. Radši nejprve zkouší jiné alternativy, než se rozhodnou pro emigraci. Ze studie vyplývá, že motivace k migraci v České republice není tak často čistě ekonomicky motivovaná, jako tomu je v Polsku (Kowalska, Strielkowski 2013).

V druhé polovině 20. století se začaly tematizovat a následně rozpracovávat komplexnější migrační teorie. Jedná se o jednu z momentálně nejužívanějších migračních teorií, a to koncept push a pull faktorů. Tuto teorii především definoval Everett S. Lee (1969) na základě předpokladu, že na daného jedince působí faktory, které ho vypuzují z jeho původního prostředí tzv. push faktory a faktory, které ho naopak přitahují do cílového prostoru emigrace tzv. pull faktory. Z push a pull modelu lze vyčíst, že migrace nastává v momentě, kdy vypuzující faktory z aktuálního místa bydliště a přitahující faktory jiného místa dosáhnou určité intenzity, a tedy se navýší migrační potenciál jedince. Avšak na každého jedince působí tyto faktory individuálně a jsou pro něj subjektivně intenzivní. Migrační aktivity taktéž působí selektivně, nelze říct, že se každý individuálně rozhodne pro migraci. Objem migračního proudu a protiproudu je závislý na podmínkách v původním a cílovém místě. Velkou roli také mohou hrát překážky. V případě, že jsou překážky malé, což je u vnitřní migrace častější, a zároveň jsou podmínky v původním a cílovém místě obdobné, lze očekávat větší velikost protiproudu, a tedy nižší efektivitu migrace (Drbohlav, Uherek 2007).

Koncept push a pull faktorů rozvíjí ve své studii Van Hear a spolupracovníci (Van Hear, Bakewell a Long 2018). V rámci citované studie upravili stávající vysvětlení migrace pomocí push-pull modelu, které jim přišlo na jednu stranu příliš zjednodušující a deterministické, ale na druhou stranu také tento model vnímají jako velmi intuitivní,

empiricky podložený, a proto vytvořili nový rámec s názvem push–pull plus. Pro lepší pochopení migrace navrhli rozdělení faktorů vedoucích k migraci na čtyři skupiny, jimiž jsou faktory predisponující, proximativní, precipitující a zprostředkující. Predisponující faktory vytváří kontext, díky kterému je migrace pravděpodobnější. Projevují se ve formě strukturálních odlišností mezi místem původu a cílovým místem. Příkladem těchto faktorů mohou být politické nebo ekonomické nerovnosti mezi územím původu a cílovým územím, což zahrnuje rozdíly ve výdělcích, živobytí a životní úrovni. Tento typ faktorů lze ve většině případech kvantifikovat ve formě průměrného příjmu obyvatel, výdajů na zdravotnictví, mírou nezaměstnanosti, kvalitou škol. Proximativní faktory „mají na migraci přímější vliv a jsou odvozeny z výše uvedených hluboce zakořeněných strukturálních rysů“ (Van Hear, Bakewell a Long 2018: 931). V místech, která jsou primárně emigrační se jedná například o ekonomický nebo hospodářský pokles anebo zhoršení bezpečnosti. Naopak v místech imigračních jsou typické opačné projevy, tedy hospodářský či společenský vzestup, který vytváří lepší pracovní či vzdělávací příležitosti a obecný prostor pro rozvoj. Hranice mezi predisponujícími a proximativními faktory není příliš široká, a tudíž faktory predisponující mohou působit i jako proximativní. Samotný impulz vyvolávající migraci představují precipitující faktory. Bývají spojeny s konkrétní identifikovatelnou událostí nebo sadou událostí. Na straně vypuzujících faktorů se jedná například o nečekanou masovou nezaměstnanost ve formě uzavření továrny nebo nové, nevyhovující politické zastoupení. Na druhé straně, tedy přitahující okolnosti, mohou být nové pracovní či vzdělávací příležitosti. Poslední zprostředkující faktory „umožňují, usnadňují, omezují, urychlují nebo upevňují migraci, ale mohou ji také snižovat“ (Van Hear, Bakewell a Long 2018: 932). Do této skupiny činitelů se dají zařadit kupříkladu výše zmíněné migrační sítě (Massey 1990). Kombinace všech výše zmíněných faktorů vytváří prostředí, podmínky a okolnosti, ve kterých se jedinci rozhodují pro migraci. Jednotlivé migrační toky jsou poté spojením několika smíšených faktorů, které určují jejich směr, povahu a také případné otočení v případě, že se push a pull faktory v místě původního bydliště a bydliště po migraci změň.

3.2 Sociální kapitál v kontextu migrace

Koncept sociálního kapitálu je v rámci sociologické teorie spojený především s Pierrem Bourdieu, který ho definuje jako „množinu současných nebo potenciálních zdrojů, která vychází z vlastnictví trvalé sítě více či méně institucionalizovaných vztahů a známostí neboli

ze členství ve skupině, které poskytuje každému členovi kolektivně vlastněný kapitál, tedy různá oprávnění a znalosti“ (Bourdieu 1986: 2). K pochopení celistvého obrazu tohoto konceptu je důležité uvést, že jeho původní záměr byl vytvořit teorii, která by vysvětlila reprodukci sociálních nerovností ve školním prostředí, a tedy i odlišný školní prospěch dětí z odlišných sociálních tříd. K této reprodukci dochází prostřednictvím habitu, který Bourdieu definuje jako “systém trvalých, přenositelných dispozic, strukturovaných struktur, které mají sklon fungovat jako strukturující struktury... objektivně ‚regulovaných‘ ..., aniž by však byl produktem podřízenosti pravidlům, může být kolektivně organizovaný, aniž by byl produktem organizačního úsilí nějakého dirigenta.“ (Bourdieu 1990: 53). Jedná se tedy o individualizované předpoklady neboli dispozice týkající se jedincova jednání, přemýšlení, vnímání a reagování. Tyto předpoklady jsou odrazem působení externích sociálních struktur a bývají sdíleny mezi jedinci s obdobným zázemím ve formě etnicity, třídy, náboženství, vzdělání nebo povolání a podobnými (Bourdieu 1990). Lze tedy říct, že habitus je do jisté míry internalizovanou sociální pozicí.

Sociální kapitál je ovšem přínosný nejen pouze pro studium vzdělanostních nerovností, ale také mimo jiné v rámci zkoumání migrace. Roli sociálního kapitálu lze v kontextu migrace vnímat především ze tří hlavních úhlů. Prvním úhlem jsou dle Garip (2008) a Sha (2021) zdroje, ve formě migrační infrastruktury, která poskytuje zapojeným členům řadu výhod. Navíc z této perspektivy fungují migrační sítě taktéž jako významný faktor ovlivňující motivaci k migraci a mohou vytvářet řetězovou migraci. Pro řetězovou migraci je typická především dislokace sociálních kontextů. Umožňuje přenos sociálního kapitálu, vazeb a vztahů z původního místa bydliště do cílového místa a udržuje se díky metodě sněhové koule. Tento proces je důsledkem formování migračních sítí, jež jsou téměř nezávislé na objektivních ekonomických faktorech. S každým dalším migrantem narůstá sociální kapitál v cílovém místě a klesá v původním místě bydliště. (Haug 2008). Tento proces navazuje na druhý úhel, ze kterého lze vnímat sociální kapitál v rámci migrace a tím je kvalita života. Dle Adedeji (2019) a její systematické analýzy odborné literatury na téma asociace kvality života migrantů a jejich sociálního kapitálu měl ve většině případech sociální kapitál významný pozitivní vliv na kvalitu života, především s důrazem na sociální participaci. Třetím hlediskem sociálního kapitálu v rámci migrace je úspěch. Glorius (2019) ve svém výzkumu studentské migrace z Bulharska do Německa zkoumala sociální kapitál v rámci migrační trajektorie jedinců. Zkoumaní jedinci měli sociální kapitál již před migrací a využili

ho i během ní. Stěhovali se kvůli studiu především protože to pro ně byla určitá investice do budoucnosti. Po dokončení studia se vrátili do původního místa bydliště, kde se díky kapitálu získanému ze studia v zahraničí velmi úspěšně začlenili zpátky a našli si perspektivní práci, zároveň často svůj sociální kapitál používali ve formě pozitivního rozvoje občanské společnosti anebo ve formě sociálně inovativního podnikání (Glorius 2019). Abamosa (2020) se v rámci výzkumu zabýval migranty, jež během svojí trajektorie přišli do Norska za účelem získání vysokoškolského vzdělání. Z jeho výzkumu vyplynulo, že pro tyto jedince byla kumulace sociálního kapitálu v různých formách klíčová k úspěšnosti v rámci studia. Navíc se mezi těmito zkoumanými jedinci objevoval narativ migrace za vzděláním jako forma získání nejen kulturního, ale i sociálního kapitálu, který využijí v budoucím životě.

3.3 Životní dráhy

Zkoumání migrace u mladých dospělých je v odborné literatuře často spojováno s konceptem životních drah. Tento koncept je pro popsání a porozumění mobility jedinců klíčový, jelikož umožňuje vnímat odlišnosti v migračních proudech na základě věku a životní fáze neboli „věkově odstupňované posloupnosti sociálně definovaných rolí a úkolů a událostí, které se odehrávají v historickém čase a místě“ (Elder et al., 2003: 15). V českém prostředí se tímto tématem zabývala Jana Chaloupková (2009) ve své publikaci *Rodinné a pracovní dráhy mladých: holistická perspektiva*. Koncept životních drah definuje jako přístup zaměřený na vzájemnou provázanost událostí, jevů a stavů, kterými si jednotlivec prochází v současnosti, kterými si prošel v minulosti, ale taktéž následujících. Důraz je především kladen na důležitost dynamičnosti rodinných a pracovních trajektorií, a nikoliv na dichotomické vnímání daných jevů. Dynamický přístup umožňuje lépe vnímat proměnlivost rodinných i pracovních trajektorií v závislosti na společenském, historickém a kulturním kontextu, ve kterém se jednotlivé trajektorie odehrávají. Chaloupková (2009) uvádí, že nejvhodnějším způsobem zkoumání tohoto konceptu je metoda sekvenční analýzy. Tato metoda je v tomto kontextu nejvhodnější, jelikož, na rozdíl od analýzy historie událostí, umožňuje nejenom určit jednotlivé životní události a jejich pořadí, ale především umožňuje holistický přístup, který přistupuje k životním trajektoriím jako k celku. To „umožňuje systematickou deskripci životních drah a odhalení typů podobných trajektorií“ (Chaloupková 2009: 11). Chaloupková se v rámci své studie zaměřila na analýzu životních drah osob narozených do roku 1967 na základě analýzy dat z výzkumného šetření ISSP 2002 *Rodina a Gender role*. Z jejích výsledků vyplynulo, že individuální životní dráhy byly silně

ovlivněny nejvyšším dosaženým vzděláním. Vysokoškoláci mají typicky pozdější časování vstupu do manželství a založení rodiny. Na základě vzdělání a genderu se lišily pracovní dráhy. Dráhy žen se lišily časováním vstupu do zaměstnání, ale také oproti mužům vykazovaly vyšší heterogenitu. Z výzkumu kohorty narozené do roku 1967, vyplývá, že u mladších respondentů jsou rodinné i pracovní dráhy variabilnější, než tomu bylo v minulosti. Jak uvádí i Hamplová se spolupracovníky (2007), u mladších generací jsou typičtější více nestabilní pracovní dráhy společně s rodinnými drahami, které jsou charakteristické pozdějším vstupem do manželství a založením rodiny a častější dráhou singles a bezdětných párů (Chaloupková 2009).

Koncept životních drah je často spojován i s migrací v rámci zahraniční odborné literatury. V britském prostoru se jimi zabývali McCollum se spolupracovníky (2020), kteří se ve své publikaci soustředili na představení určitého rámce, na jehož základě lze lépe uchopit rezidenční mobilitu a další formy migrace. Především zdůrazňují, že tato perspektiva může potenciálně nabídnout nový pohled na měnící se povahu a význam migrace v průběhu života. McCollum se spolupracovníky (2020) staví životní dráhy do středu úsilí o pokrok v konceptuálním chápání vznikajících mobilit, které jsou patrné v současné západní společnosti. Ve svém článku nastiňují tři hlavní výzkumné cesty, jež vedou k porozumění demografickým hnacím silám mobility a na jejichž operacionalizaci by se dle autorů měli výzkumníci soustředit. V kontextu zkoumání mobility mladých dospělých jsou relevantní především dvě z těchto cest. První cestou je fokus na fluiditu životních proudů, tedy především zkoumání zdali „de-standardizace životních drah ovlivnila načasování a četnost rezidenční mobility a/nebo stěhování na delší vzdálenosti na trhu práce“ (McCollum et al 2020: 208). Druhá relevantní cesta se soustředí na „relativní význam krátkodobých, střednědobých a dlouhodobých strukturálních procesů při ovlivňování mobility obyvatelstva, specificky jaké byly nerovnoměrné zkušenosti s mobilitou v rámci různých podskupin obyvatelstva během recese nebo jiných úsporných opatření“ (McCollum et al 2020: 208).

Další významnou teoretickou prací na téma životních trajektorií, kterou je nutno zmínit, je publikace s názvem Perspektiva životního cyklu na migraci a integraci od kolektivu autorů Wogens et al. (2011). V rámci této publikace autoři definují dva klíčové analytické koncepty pro převedení sociologického přístupu k životním drahám do empirické praxe. Prvním konceptem jsou tranzice, tedy změny v jedincově životě, které jsou víceméně náhlé. Tranzice ať už jsou dobrovolné nebo nedobrovolné jsou velmi významné, jelikož vytvářejí

kumulativní procesy v životních drahách. Nastávají především díky přechodům z jedné životní fáze do druhé. Důležitost tranzice na následnou životní dráhu je způsobena „strukturálně naprogramovanými pravděpodobnostmi pro konkrétní pokračování a vzorce dráhy – což poukazuje na druhý analytický klíčový koncept“ (Wingens et al. 2011: 13). Tím jsou trajektorie spojené s delší fází v jedincově životě. Lze je definovat na základě sekvencí životních událostí a tranzicí. Trajektorie obecně vykazují určitý směr. Avšak významným problémem spojeným se zkoumáním trajektorií je přesné určení kdy a z jakého důvodu dochází ke změně celkového směru životní dráhy. Tento moment změny je klíčový, jelikož vede k ukončení jedné trajektorie a umožňuje započítání další. S touto překážkou lze pracovat buď za předpokladu, že se domníváme, že existuje pouze jedna trajektorie, která se vztahuje k určité instituci či životní oblasti, což ale v praxi bývá kontraproduktivní. Tudíž je nutné, aby se v rámci výzkumu určilo, které trajektorie a v jakém počtu jsou relevantní pro zodpovězení výzkumné otázky (Wingens et al. 2011).

V rámci empirických příspěvků na téma životních drah v kontextu vnitřní migrace zkoumali Bernard a Kalemba (2022) v Austrálii dopad rostoucí diverzity životních drah mladých dospělých na heterogenitu migračního chování. Na základě aplikace sekvenční a shlukové analýzy na data o motivaci k migraci z let 2002-2019 sledovali dvě kohorty mladých dospělých narozených v letech 1982-1984 a 1990-1992 po dobu 10 let. Dospěli k výsledkům, které ukazují rozmanitost individuálních migračních trajektorií, které jsou utvářeny počtem a načasováním migrací a typem důvodu k migraci. Mezi dvěma kohortami byl především patrný rozdíl v rostoucím podílu jedinců mladší kohorty, jejichž trajektorie jsou různorodější a opožděnější (Bernard, Kalemba 2022). V Britském prostředí se tímto tématem zabývají Bell et al (2016). Ve svém šetření porovnávali výsledky britského prostředí s australským. Pomocí sekvenční analýzy událostí v životě jedinců se snažili určit relativní význam jednotlivých tranzic v průběhu života pro migraci. Zjistili, že nejčastěji migrující skupinou v UK jsou mladí dospělí před 30. rokem. Na základě svého výzkumu také objevili silnou souvislost migrace s množstvím životních tranzic, které jsou typické pro věkovou skupinu mladých dospělých.

Pro komplexní teoretické ukotvení migračních trajektorií mladých dospělých je důležité zmínit dva klíčové koncepty prvním z nich je koncept housing pathways. V rámci mladé dospělosti dochází k osamostatnění jedince, a tudíž je to první životní etapa v rámci které

dochází k samostatným migračním trajektoriím, které mohou být zkoumány pomocí konceptu housing pathways, který ukotvuje „vzorce interakcí a praktik zahrnující bydliště a domov v časoprostoru“ (Clapham 2002: 63). Ravington se spolupracovníky (2018) uvádí, že housing pathways přístup umožňuje zkoumání interakce mezi jednotlivými trajektoriemi a jejich prolínáním s mladou dospělostí. Zároveň je také důležitý v návaznost na vysvětlení sociálně urbánních procesů, které jsou spojeny s mladými dospělými jako například studentifikace, gentrifikace nebo youthifikace. Opit et al (2020) se v rámci svého výzkumu zabývali preferencemi mladých dospělých v oblasti bydlení v rámci urbánního prostoru. Na základě svého výzkumu identifikovali tři hlavní migrační trajektorie mladých dospělých: neplánované trajektorie, plánované trajektorie, a setrvání v bydlišti rodičů. Housing pathways přístup umožňuje „akcentovat vztah mezi subjektivní zkušeností jedinců či celých generací v oblasti bydlení a objektivního socioekonomické situace ve společnosti, která tyto zkušenosti utváří“ (Opit et al 2020: 138)

Druhým významným konceptem je cirkulační migrace. Jedná se o typ mobility, která je spojena s krátkodobými migračními trajektoriemi, které jsou často spojeny s dojížděním do místa práce či studia. Nejsou svázány čistě s ekonomickou motivací, ale především s určitým způsobem života. Cirkulační mobilita může navíc sloužit jako rámec pro maximalizaci individuální volby. Jednotlivci si tak mohou vybrat cestovat tam a zpět mezi místem původu a místem cílovým, nejsou nuceni učinit definitivní volbu a mohou udržovat sociální vazby v obou místech (Newland 2009). Cirkulační migrace jako vzorec lidské mobility není novým fenoménem, ovšem v kontextu procesů jako je lingvistický obrat, kulturní obrat a prostorový obrat, je obrat k mobilitě a jejím různým formám nejnovějším pokusem o diagnostiku popisu postmoderní společnosti (Faist 2013). V tomto kontextu lze koncept cirkulační mobility spojit se Zelinského (1971) teorií, která akcentuje životní styl jako přední motivaci k migraci po druhém demografickém přechodu. Zároveň lze o těchto trajektoriích mladých dospělých hovořit jako o reurbanizačních, jelikož se v rámci tohoto pohybu jedinci vrací do původně opuštěné oblasti a díky tomu dochází k zalidňování a diverzifikaci vnitřního města (Haase 2010).

3.4 Rezidenční preference a zkušenosti

Rezidenční preference jsou úzce spojeny s reflexí vztahu mezi člověkem a prostředím (Drbohlav, Štefánková 2014). Zároveň jsou také propojeny s migračními prognózami a projekcemi (Drbohlav 1990a). Tyto preference už jsou dlouhodobě předmětem výzkumu na

úrovni „prostorových představ (spatial images), mentálních map (mental maps), procesu "učení" v prostoru (spatial learning) a návyků (habits), procesu rozhodování (decision-making) a výběru (choice)“ (Drbohlav 1990b: 302). V kontextu migrace pak míra uspokojování prostorových potřeb ať už na vědomé či podprahové úrovni vede k vytváření motivace k migraci. Celkově lze říct, že „soulad mezi deklarovanými rezidenčními preferencemi a pozorovanou migrací chování naznačuje, že preference mohou být důležité v rozhodovacím procesu, jenž vede k migraci“ (Frederickson et al 1980: 280). Dle Beamish et al (2001), a že jsou rezidenční preference značně ovlivněny životním stylem, do kterého zapadají následující faktory: „věk, typ bydlení, rodina, fáze životního cyklu, sociální třída, příjem, povolání, vzdělání a hodnoty“ (Beamish et al 2001: 1).

Specificky věk je jedním ze zdaleka nejvýznamnějších faktorů v oblasti rezidenčních preferencí. Opit et al (2020) zkoumali rezidenční preference mladých dospělých, specificky generace Y a v rámci svého výzkumu identifikovali měnící se očekávání a preference v oblasti bydlení. Typická je preference městského životního stylu, včetně hustěji obydlených rezidenčních oblastí a menší závislosti na soukromém motorovém vozidle. Jako příčinu těchto preferencí uvádí vysoké nároky na bydlení a aspiraci koupit si vlastní dům i přes současnou bytovou krizi a také oddálené zakládání rodiny oproti předchozím generacím (Opit et al 2020). Taktéž u mladých dospělých, ve věku 18-21 let, dominují v rámci migrace motivy jako nezávislost, což se objevuje především u migrace na kratší vzdálenost a získání vzdělání, objevující se u migrace na delší vzdálenost (Mulder 1991). V Českém prostředí se rezidenčními preferencemi různých věkových skupin zabývali Drbohlav se Štefánkovou (2014). Z jejich výzkumu vyplývají obdobné výsledky jako u Opit et al. (2020), tedy u mladých respondentů byla silná preference pro tzv. „zlatou Prahu“, což je termín použitý Illnerem a Vajdovou (1992). Taktéž byla u skupiny mladých dospělých silná preference městského života a citlivost na případnou ekonomicky motivovanou migraci. Dalším z významných zjištění bylo, že jediným významným faktorem, který určoval rezidenční preference byl věk a místo původu, ostatní faktory jako gender, vzdělání nebo kvalita života neměly dle Drbohlava a Štefánkové (2014) na tyto preference statisticky významný vliv. Hoolachan et al (2016) přichází s charakterizací současné generace mladých dospělých jako generace „nájmu“. Ve svém textu tvrdí, že tato generace již díky současným podmínkám na trhu s bydlením a strukturálním překážkám nemá z větší části možnost se usadit ve svém preferovaném místě natož bydlet ve vlastním. Jako následek se prodlužuje věk, ve kterém se

mladí dospělí stěhují od rodičů a prochází tranzicí do dospělosti (Hoolachan et al 2016). Pro mnohé mladé dospělé tedy nemusí být mobilita v rámci bydlení čistě vzestupného charakteru, co se týče kvality. Často je na stejné úrovni a mnohdy i klesající (Vajdová 2003).

Krom výše uvedených faktorů taktéž hrají významnou roli zásadní životní události a osobní rezidenční zkušenosti. K zásadním životním událostem lze řadit přijetí na školu, partnerský vztah, početí dítěte, získání nové práce nebo úmrtí blízké osoby. Tyto události poté fungují jako stimuly, které motivují jedince či skupiny k výběru a změně rezidenčního prostředí (Chramostová 2010). Feijten et al (2008) definují fyzický prostor ze tří aspektů. Prvním je akční prostor, který představují běžné aktivity ku příkladu chození do práce nebo do školy a volnočasové aktivity. Druhý aspekt je sociální prostor, tedy sociální vazby ať už rodinné přátelské či jiné. Posledním aspektem je prostor povědomí, tedy prostor, se kterým se jedinec identifikuje. Prostor povědomí formuluje zkušenosti s daným prostředím ať už pozitivní či negativní. S každou rezidenční mobilitou získává jedinec nové rezidenční zkušenosti, které mu pomáhají k rozvoji sociálního a akčního prostoru společně s prostorem povědomí. Soubor těchto zkušeností může značně ovlivnit rozhodnutí k návratu do bývalého místa pobytu. V tomto rozhodnutí hrají roli především rodinné a přátelské vztahy a vlastnictví nemovitosti. Městské prostředí bývá dle Feijten et al (2008) přitažlivé především pro jedince bez partnera nebo pro jedince ve vztahu na dálku, a to dominantně díky zvýšené nabídce v oblasti pracovních a vzdělávacích příležitostí a zároveň možností sociálního a kulturního vyžití v podobě kin, klubů, divadel apod., které mohou být dobrým místem k seznámení se s potenciálním partnerem/partnerkou či známými a přáteli. Městské prostředí naopak přestává být přitažlivé převážně pro vysokoškolsky vzdělané jedince, kteří mají nebo plánují mít děti. Nicméně celkově lze konstatovat, že rezidenční zkušenost utváří rezidenční či prostorovou preferenci a zároveň má vliv na vyhlídku návratu do původního místa bydliště.

3.5 Fenomén depopulačních regionů

Moravskoslezský kraj je, jak už bylo výše zmíněno v kapitole Vnitřní migrace mladých dospělých v České republice, depopulačním regionem se záporným migračním saldem (ČSÚ 2017). V českém prostředí docházelo ke změnám v sociálně prostorové diferenciaci již od roku 1989. Vzhledem k početným společenským tranzicím došlo v postsocialistickém období ke změnám ve struktuře populace, což výrazně ovlivnilo kvalitu a životní styl obyvatelstva (Ouředníček, Špačková 2011). Ouředníček a Špačková ve svém článku

tématizují změny sociálního prostředí a kvality života v depopulačních regionech. Jeden z faktorů, který významně ovlivňuje kvalitu života v určitém místě na lokální úrovni je „přítomnost osobností schopných a ochotných zabezpečovat funkce a zastávat činnosti nezbytně potřebné pro místní komunitu“ (Ouředníček, Špačková 2011: 779). Vlivem odlivu nebo stárnutí klíčových aktérů v depopulačních oblastech dochází k mizení institucí a poklesu sociálního a kulturního vyžití v dané oblasti (Ouředníček, Špačková 2011).

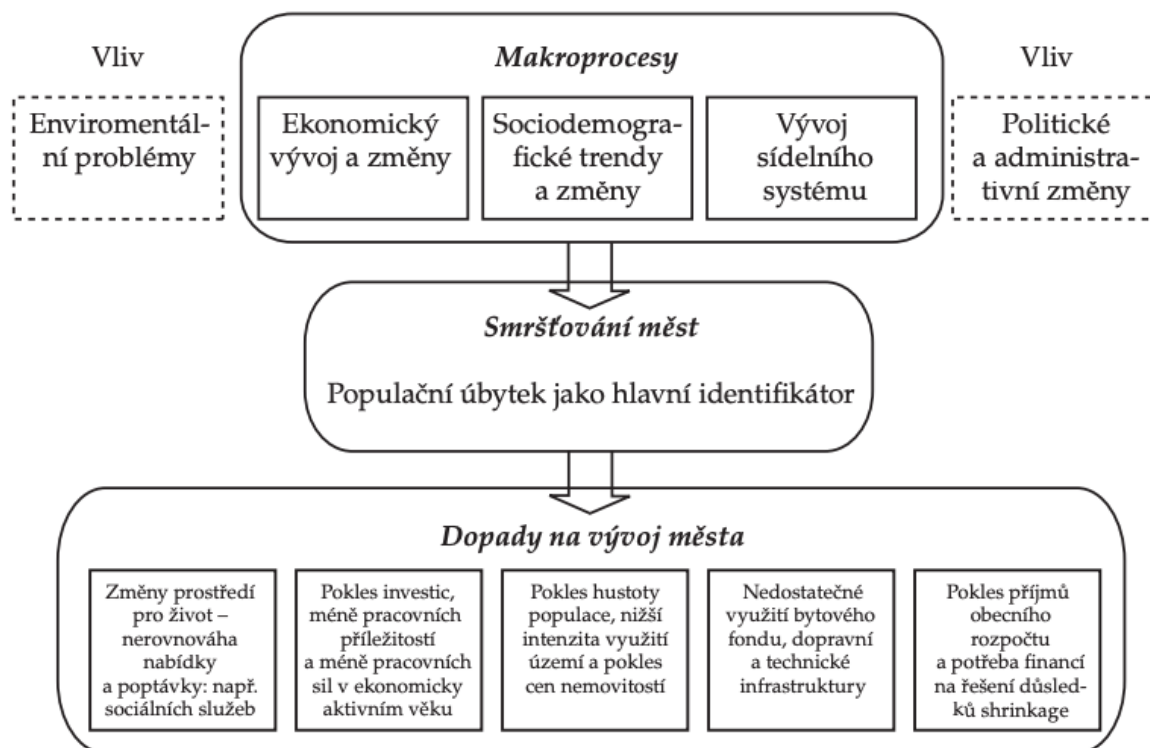
Fenomén depopulačních oblastí samozřejmě není specifický pouze pro české prostředí, ačkoliv české prostředí je tématem i zahraničního výzkumu. V Evropském prostředí se v rámci depopulačních oblastí zmiňují především Česká republika, Německo, Polsko a Spojené království. V zahraničních výzkumech se touto čtveřicí oblastí zabývá například Tadeusz Strykiewicz (2011).

Fenomén depopulačních regionů je spojen s pojmem „urban shrinkage“ neboli městským smršťováním. Pro tento fenomén není jedna jasně přijímaná definice. Termín smršťování nemusí mít nutně negativní konotaci. V některých případech mohou v důsledku snížení počtu obyvatel vzniknout pozitivní změny, například snížení environmentální zátěže spojené s individuální automobilovou dopravou nebo zvýšení kvality života v bývalé přelidněné oblasti a obecně může pomoci k udržitelnějšímu rozvoji měst. Na druhou stranu termíny „urban decline“ nebo „urban decay“, které jsou s „urban shrinkage“ spojené jsou vnímány jako ryze negativní dopad urbánního vývoje. Ke smršťování měst dochází v momentě, kdy vlivem specifické interakce makro procesů s lokálními strukturami dochází ke snížení počtu obyvatel daného města (Rumpel a Slach 2012). „Tyto makro procesy se vztahují k ekonomickému a demografickému vývoji, k vývoji sídelních systémů, stejně jako k environmentálním problémům či politickým a administrativním změnám“ (Rumpel a Strach 2012: 862). V rámci této definice je nutné poznamenat, že i přes to, že je populační úbytek hlavním indikátorem pro městské smršťování, je smršťování spojeno s dalšími projevy jako je vysoký podíl neobydlených bytů, klesání cen nemovitostí nebo vznik brownfieldů a sociálně vyloučených lokalit. Celkově se jedná o určitý prostorový nesoulad mezi nabídkou, která převyšuje poptávku.

Společně s dalšími fenomény smršťování konceptuálně definuje německá socioložka Annegret Haase (2013). Urban shrinkage definuje jako fenomén, který se od druhé poloviny 20. století stal standární formou transformace mnoha velkých měst. Často bývá spojován s úpadkem, rozkladem, dezurbanizací, urbánní krizí a demografickou změnou. „Chceme-li porozumět smršťování v konkrétní lokalitě, musíme teoretická vysvětlení propojit s

historickými trajektoriemi a také je spojit se studiem konkrétních dopadů způsobených smršťováním a analyzovat politické prostředí, v němž tyto procesy probíhají“ (Haase et al 2013: 1519). Jak uvádí Haase (2013), tento fenomén je sice univerzální vzhledem k jeho rozšířenosti, ale jeho příčiny a vzorce jsou odlišné dle geografické lokace. V kontextu USA je typickou smršťující se oblastí Detroit, kde dochází k trendu tzv. „bílého útěku“, což je stav postupné velkoobjemové migrace bělošské populace střední třídy, ke kterému dochází v důsledku neakceptace sociálních změn v dané oblasti. Na Ukrajině byl depopulační oblastí Doněck, ve kterém byla migrace způsobena demografickou změnou. V evropském kontextu je typickou depopulační oblastí východoněmecké Halle. V Halle docházelo ve velké míře k emigraci za prací, což bylo způsobeno především deindustrializací této oblasti, která je typická i pro Moravskoslezský kraj. V rámci postsocialistických východoevropských zemí se vyliďňování objevilo především po pádu železné opony. Konec státního socialismu akceleroval probíhající ekonomické a demografické změny jako restrukturuaci průmyslu a stárnutí populace a sníženou porodnost a také rezidenční a komerční suburbanizace, v rámci, které poklesl počet obyvatel měst v jejich centrech (Ferenčuhová 2015). V postsocialistických státech kromě východního Německa nevyvolal nadbytek bytů obavy, díky čemuž nebyl úbytek obyvatelstva vnímán jako rostoucí problém, který by se měl na úrovni státu řešit (Haase et al 2016). „Teprve když se demografický pokles a rozsáhlá deindustrializace překrývaly, bylo možné pozorovat neinvestování do bydlení a rozšiřování zanedbaných, smršťujících se oblastí“ (Haase et al 2016: 89). Pro komplexní popsání jak a proč se města smršťují aplikuje Haase s kolektivem (Haase et al 2013) heuristický model. Ten má za úkol reprezentovat pragmatickou kombinaci odlišných přístupů, které lze použít v různých kontextech. Cílem je tedy propojit teoretizování o příčinách smršťování s úvahami o jeho dopadech, reakcích na něj a vzájemných vazbách mezi těmito třemi otázkami. Zároveň také doplnit dosavadní teorie, jelikož model úmyslně překračuje specifické národní a lokální případové studie a snaží se být průřezový (Haase et al 2013).

Obrázek 1 Heuristický model urbánního smršťování

Zdroj: Großmann, Hasse a Rink (2008) cit. dle Rumpel a Slach (2012)

Tento model lze aplikovat i na Moravskoslezský kraj, specificky na Ostravu, což ve své pozdější práci dělají i Haase et al (2016), přičemž vychází z dat výzkumného projektu „Governance of Shrinkage in a European Context (Shrink Smart)“ (Rumpel et al 2010). Ostrava je statutární, krajské město, které je centrem Moravskoslezského kraje. Historicky byla již od druhé poloviny 19. století jednou z nejdůležitějších průmyslových oblastí na území České republiky. Industriální fáze města byla spojena s velkým ekonomickým růstem a vytvořením mnoha pracovních míst. Po roce 1990 došlo k mnoha strukturálním změnám, díky kterým byl v roce 1994 uzavřen poslední černouhelný důl na území města Ostravy, která v důsledku toho ztratila své významné ekonomické a politické postavení průmyslového centra. Ostrava prošla v důsledku deindustrializace intenzivní transformací. V důsledku této změny se zvýšila míra nezaměstnanosti a vznikly rozlehlé brownfieldy. Nicméně také vznikly nové ekonomické aktivity, jak v oblasti průmyslu, například automobilový průmysl, tak v oblasti elektroniky, elektrotechniky a IT, ale také posílení sektoru služeb terciéru a kvartéru (Rumpel, Slach 2012).

Dopady a důsledky smršťování na město a jeho vývoj

Jak uvádí Ruml et al (2010) nejvýznamnějšími výzvami pro rozvoj Ostravy jsou:

1. diverzifikace regionální ekonomiky směrem k vytvoření více kvalifikovaných pracovních míst, které jsou spojeny s vyšším ekonomickým přínosem
2. údržba a modernizace bytového fondu, který je složen z velké části z panelových sídlišť
3. inkluze romské části obyvatelstva
4. špatné environmentální podmínky spojené s dřívější industriální minulostí

Podle Nowaka a Nowosielskiho (2008), kteří ve své knize konceptualizují polskou a německou perspektivu upadajících a vzestupujících měst, lze v rámci „upadajících“ měst pozorovat specifické známky tzv. rozvoje zaostalosti, který vychází z nerovného urbánního rozvoje. Zdaleka největší roli v tomto kontextu hrají makrosociální a ekonomické procesy, což vyplývá také z dopadu vnitřních vlivů jako je úroveň vývoje infrastruktury, kulturní aspekty a také materiální podmínky a kvalifikace občanů. Tyto systematické podmínky pak přináší odlišný přístup ke zdrojům, což může vést k odlivu lidského kapitálu. (Nowak, Nowosielski 2008). Urbanistický úpadek je dle dvojice autorů napojen na „využití postavení měst v rámci světového systému, které je obvykle, ale ne vždy, spojeno s centrální polohou v rámci regionu nebo země“ (Nowak, Nowosielski 2008: 9). Nicméně sociologické výklady se ubírají dvěma směry. První uvádí, že faktorem, který přispívá k rozvoji zaostalosti nebo vzestupu urbánní oblasti je ekonomické postavení, a to ať už v rámci regionu, země, až potencionálně celého světa. Druhý směr se soustředí na subjektivní pocit, jež určuje, kde chceme žít, kde se nám vyplatí žít a kde bychom měli žít, abychom nebyli v daném místě na okraji společnosti (Nowak, Nowosielski 2008).

3.7 Atraktivita prostoru a kvalita bydlení

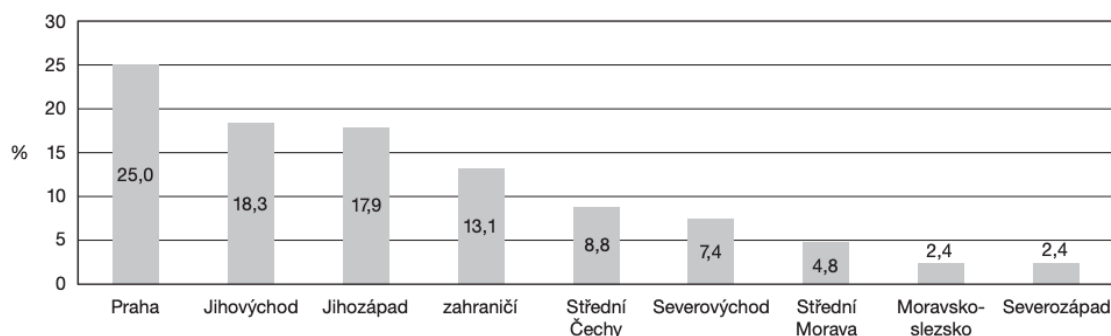
Dle dříve popsané push&pull migrační teorie existuje soubor faktorů, díky kterým jsou jedinci či skupiny přitahovány do určitého prostoru (Van Hear, Bakewell a Long 2018). Mezi pull faktory nejčastěji patří vyšší mzdy, lepší pracovní příležitosti, vyšší životní úroveň a větší možnosti vzdělání (Latek 2019, Van Hear, Bakewell a Long 2018). Atraktivita prostoru je propojena s jeho kvalitou. Kvalitu bydlení lze dle Baxy (2010) posuzovat ze dvou hlavních aspektů. Prvním je technický aspekt, který tvoří: „druh obydlí (dům/byt/jiný), celková plocha obydlí, obytná plocha obydlí, počet obytných místností v obydlí a jejich průměrná

velikost, počet trvalých obyvatel v obydlí, stavební materiál obydlí (stěny, střechy), energetická náročnost obydlí, napojení na inženýrské sítě, stáří obydlí, velikost pozemku, vybavenost garáží nebo vnitřní vybavenost interiéru“ (Baxa 2010: 475). Druhý aspekt, jímž je lokalizační složka z hlediska konkretizace náročnější, ale Baxa ho rozděluje do několika kategorií (2010). První kategorií je časový rozptyl dopravní dostupnosti, tedy „rozdíl mezi nejkratší a nejdelší dopravní dostupností z místa A (bydliště) do místa B (pracoviště) po stejné trase“ (Baxa 2010: 475). Druhou kategorií je ekonomická složka, do níž se řadí ukazatele jako cena obydlí, výše nájemného a provozní náklady na bydlení. Další kategorií je právně-institucionální složka kvality bydlení, která je definována podporou bydlení ze strany státní správy, města a samosprávy. Poslední kategorií, která bývá nejčastěji tematizována v rámci sociologických výzkumů je percepční složka, jež je ryze subjektivní a sestává se z individuálního pohledu na atraktivitu prostředí, vztahů v místě bydliště a jejich blízkosti ať už fyzické nebo emoční (Baxa 2010).

Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy (IPR) ve studii z roku 2021 na téma Spokojenost a kvalita života Pražanů definuje několik tematických oblastí spojených s kvalitou života v Praze, jako je kvalita života jako taková, bydlení, veřejné prostranství, doprava či veřejná vybavenost a správa města a jejich subkategorie (Brabec et al 2022). První oblastí je obecná kvalita života. V rámci šetření na toto téma 80 % obyvatel Prahy uvedlo, že jsou se životem v Praze spokojeni a 67 % bylo spojeno se životem, který vedou. Druhou oblastí je bydlení, jeho dostupnost a kvalita. Lidé v Praze jsou se svým bydlením spokojeni z více než 76,1 %. Kromě obecné spokojenosti s bydlením vykazovaly respondenti vysokou míru spojenosti i s dalšími parametry nepřímo ovlivňujícími kvalitu bydlení. Mezi těmito parametry byly celková atraktivita lokality, čistota ulic, míra hluku a znečištění ovzduší v daném místě či míra dopravního zatížení. Jediné negativum byla bytová politika, zhoršená dostupnost bydlení v Praze a nedostatek aktivního řešení této problematiky ze strany města. Obyvatelé Prahy nadále pozitivně reflektují fyzickou blízkost vybavenosti a rekreace v místě bydliště. V oblasti dopravy dominuje městská hromadná doprava, se kterou je spokojeno 3/4 dotazovaných. V pracovní sféře vykazovalo se svou současnou prací spokojenost 75 % Pražanů. Většina Pražanů taktéž vykonává kvalifikovanou práci a obecně pracovní trh v Praze měl v rámci šetření velmi příznivé hlavní ukazatele (Brabec et al 2021). Taktéž v rámci „indexu kvality života“ s názvem Obce v datech, od společnosti Deloitte, který se zaměřuje na tři hlavní oblasti zdraví a životní prostředí, materiální zabezpečení a vzdělání a vztahy a služby, se Praha umístila z celkového

počtu 206 obcí s rozšířenou působností (ORP) na druhém místě a Ostrava na místě 175. Přičemž obce Moravskoslezského kraje mají ze všech krajů nejnižší hodnocení (Deloitte 2022).

Graf 1 Atraktivita regionů NUTS 2 očištěná o efekt sousedství

Zdroj: (CVVM 2010 cit. dle Drbohlav a Štefánková 2014)

Z ekonomického hlediska jsou průměrné čisté příjmy v Praze dlouhodobě nadprůměrné, nejvyšší ze všech krajů a neustále dochází k jejich růstu. Dle Analýzy životních podmínek domácností v hl. m. Praze od IPRu z roku 2016 (Brabec, Němec 2016), na rozdíl od zbytku republiky, v Praze v posledních letech neroste podíl osob ohrožených chudobou ani materiální deprivací. V porovnání s Moravskoslezským krajem, v Praze tvoří nadpoloviční většinu (57 %) dvě nejvyšší třídy, tedy zajištěná střední třída a nastupující kosmopolitní třídy, zatímco v Moravskoslezském kraji tyto dvě třídy tvoří pouze 26 % populace. Celkově v České republice tyto dvě třídy tvoří 34 % populace (Gabal et al 2019). Pro aktuální porovnání podílu sociálních problémů jsou znázorněny hodnoty ukazatelů destabilizující chudoby v následující tabulce, přičemž každá hodnota určuje podíl výskytu daného ukazatele dané oblasti. Z tabulky lze vyčíst, že ORP Praha má oproti ORP Ostrava více než o polovinu menší výskyt všech těchto ukazatelů.

Tab. 1 Porovnání ukazatelů destabilizující chudoby

	ORP Praha	ORP Ostrava	Průměr ČR
Bytová nouze	0,5 %	3,9 %	1,1 %
Exekuce rodičů	14,3 %	23,6 %	16,7 %
Nezaměstnanost 2018	1,9 %	4,9 %	3 %

Velmi nízké vzdělání	4,1 %	8,4 %	6,8 %
Vyloučené lokality	0,6 %	2 %	1 %

Zdroj: Výzvy, možnosti zlepšení a doporučení pro vzdělávání a sociální situaci v regionu, PAQ Research (2022)

V porovnání s ostatními velkými evropskými městy je Praha průměrná z hlediska socioekonomické struktury. Na jejím území dochází ke zvyšování podílu vysokoškolsky vzdělaných obyvatel, nárůstu příjmů a zmenšování průměrné velikosti domácností. Nadprůměrná je pouze v rekordně nízkém podílu nezaměstnaných, což je ovšem celorepublikový fenomén. Z hlediska populačního růstu je Praha v posledních několika letech nadprůměrná, obzvláště v porovnání s postsocialistickými evropskými metropolemi, ale je nadprůměrná i v komparaci s některými západoevropskými městy (Brabec 2022).

4 Data a metody

4.1 Výzkumný problém a cíl práce

V teoretické části své diplomové práce jsem se věnovala popsání konceptualizace problematiky vnitřní migrace. V rámci této metodologické části bych ráda popsala, jak jsem se, za pomoci dat a metod pomocí snažila naplnit cíle, které jsem si v rámci této práce vytyčila. Následná analytická část má pak, prostřednictvím obsahové analýzy hloubkových epizodických rozhovorů s respondenty, za cíl zodpovědět výzkumnou otázku. Hlavní výzkumná otázka, kterou jsem v rámci své diplomové práce chtěla zodpovědět je: Jaké okolnosti motivují mladé lidi, specificky současné studenty vysoké školy nebo její absolventy, k migraci z Moravskoslezského kraje do Prahy i přes současnou nejednoznačnou ekonomickou přínosnost. K zodpovězení této hlavní výzkumné otázky, jsem chtěla dospět přes zodpovězení několika hlavních dílčích výzkumných otázek:

VO 1: Jaké okolnosti působily jako hlavní push faktory?

VO 2: Jaké okolnosti působily jako hlavní pull faktory?

VO 3: Jak migranti a jejich blízcí reflektují migraci?

VO 4: Předpokládají migranti návrat, nebo migraci ještě někam jinam?

VO 5: Souvisí migrace jedinců s jejich představou sociálního úspěchu?

VO 6: Lze v rámci životních drah migrantů identifikovat podobnosti?

4.2 Výzkumný design

Rozhodla jsem se pro využití kvalitativních metod výzkumu, jelikož cílem této práce je hlouběji porozumět dané problematice se zaměřením na „pochopení komplexního, holistického obrazu s informacemi o názorech a zkušenostech jednotlivých účastníků výzkumu v jejich přirozeném prostředí“ (Creswell 1998: 12). V kontrastu s kvantitativním výzkumem není cílem získání a vyhodnocení dat pomocí statistických metod (Strauss, Corbinová 1999: 10). Hlavním cílem je popsat a pochopit jakým způsobem se jedinci v určitém prostředí a situaci dobírají pochopení toho, co se děje, proč jednají určitým způsobem a jak organizují své všednodenní aktivity a interakce (Hendl 2016: 52). Zvolenou metodou sběru dat byl epizodický rozhovor, tedy kombinace narativního a polostrukturovaného rozhovoru. Cílem bylo, aby respondenti nejprve sami popsali „příběh“ o své migraci, co jí předcházelo, jaké byly finální push a pull faktory, které je motivovaly a jak migraci v současné chvíli reflektuje a následně se respondenta/ky doptat na další podrobnosti. Pro účely výzkumu jsem si připravila osnovu rozhovorů, jejíž struktura vycházela z poznatků získaných v teoretické části této práce. Zároveň byla vzhledem k povaze rozhovorů zachována pružnost v přístupu získávání informací a možnost reagovat na respondentem uvedené informace v průběhu rozhovorů.

Po realizaci byl každý rozhovor přepsán, následně kódován a analyzován pomocí obsahové analýzy. Konkrétně se jednalo o konceptuální analýzu, jež slouží ke kvantifikaci určitých znaků, a tudíž je vhodná především pro komparaci jevů, tedy výskytu více znaků či výskytu téhož znaku (Dvořáková 2010). Kódování a analýza přepsaných rozhovorů nejprve probíhaly postupně po každém jednotlivém rozhovoru. Záměrem této metody bylo porovnávat jednotlivé rozhovory již v průběhu jejich sběru, nikoliv pouze až po dokončení sběru dat, aby mohlo být určeno, zdali dochází k replikaci výskytu určitých vzorců, tedy jestli rozhovor konfiguruje informace získané z předchozích rozhovorů nebo zdali dochází k vyvrácení vzorců vypozerovaných z předchozích rozhovorů. Na základě této průběžné analýzy byl sběr dat upraven v důsledku poznatků získaných v raných fázích výzkumného procesu. Lze tedy říct, že jednotlivé transkripty rozhovorů byly průběžně analyzovány na základě jejich přínosu, zdali přinesly něco nového nebo potvrdily vzorce z předchozích rozhovorů. Závěrem došlo ke konceptuální analýze všech rozhovorů za pomoci jejich

kódování.

4.3 Výzkumný vzorek

Respondenti byli vybíráni explicitně tak, aby vzorek zahrnoval případy, ve kterých se vyskytuje zkoumaný jev v podobě vnitřní migrace v mladé dospělosti. Tento přístup k výběru vzorku je v souladu se strategií homogenního vzorkování, ve kterém je požadovaným výsledkem podrobný popis určité konkrétní podskupiny (Zach 2006). Pro účely výzkumu jsem se předběžně rozhodla oslovit 10 respondentů ve věku 20-25 let. Z toho 6 žen a 4 muže. Podmínkou pro výběr respondentů byl původ z Moravskoslezského kraje, specificky zde prožít většinu svého života před osmnáctým rokem a odstěhovat se po nabytí zletilosti, a momentálně být ve věku 20-25 let a být studentem vysoké školy nebo jejím absolventy. Zároveň byla u všech podmínka, že musí mít za sebou minimálně rok života v Praze. Respondenty jsem se rozhodla vybrat příležitostným výběrem v kombinaci s výběrem účelovým. Jednalo se osoby, které už jsem znala a zároveň jelikož osob, které splňují daná kritéria znám víc, než kolik bych byla schopná pro výzkum využít, mohla jsem mezi nimi vybrat takové případy, které lépe zastupují demografické atributy této specifické skupiny migrantů, na základě dat, která jsou dostupná z publikace Českého statistického úřadu Vnitřní migrace v České republice 2005–2017. Ve výzkumném vzorku jsou tedy převážně jednotlivci z větších aglomerací, ale také v menším množství z vesnic.

Níže jsou uvedeny medailonky respondentů včetně základních údajů relevantních pro analýzu. Za účelem ochrany soukromí byla zaměněna jejich pravá jména za pseudonymy.

Petr

Petrovi je 25 let. Je studentem oboru Evropská ekonomická integrace s vedlejší specializací na Lobbying a rozhodovací procesy na Fakultě mezinárodních vztahů na Vysoké škole ekonomické. Momentálně je v druhém ročníku na magisterském studiu a hlásí se na stáž do Evropského parlamentu. Pochází z Moravské Ostravy, kde absolvoval gymnázium. Do Prahy se přestěhoval v 19 letech po maturitě. Společně s ním se stěhovali jeho přátelé z gymnázia a také měl v Praze matku, která zde částečně bydlí kvůli práci. První rok v Praze bydlel na koleji, nyní má vlastní byt, který sdílí se spolubydlíci. Oba rodiče jsou vysokoškoláci z vyšší střední třídy.

Michael

Michaelovi je 24 let. Je absolventem magisterského oboru Fyzikální elektronika na Fakultě jaderné a fyzikálně inženýrské ČVUT v Praze. Momentálně pracuje na částečný úvazek ve svém oboru a od září nastupuje do doktorského studia stejného oboru na ČVUT. Pochází z Ostravy, kde vystudoval gymnázium, ale od rané puberty bydlí v Čavisově (malá obec v okrese Ostrava-město s 514 obyvateli). Do Prahy se přestěhoval v 19 letech po maturitě. Společně s ním se stěhovali jeho přátelé z gymnázia. V Praze před ním studoval jeho starší bratr. Během pěti let studia bydlel na kolejích. V září se stěhuje do spolubydlení v pronajatém bytě. Oba rodiče jsou vysokoškoláci z vyšší střední třídy.

Štěpán

Štěpánovi je 21 let. Je studentem třetího ročníku Všeobecného lékařství na 1. lékařské fakultě Univerzity Karlovy. Momentálně pracuje jako dobrovolník v nemocnici a přivydělává si brigádami. Pochází z Vřesiny (malá obec v okrese Ostrava-město s 2 865 obyvateli) a vystudoval gymnázium v Ostravě. Do Prahy se přestěhoval v 19 letech po maturitě. Společně s ním se stěhovali jeho přátelé z gymnázia a přítelkyně a také měl v Praze staršího bratra. První rok v Praze bydlel na koleji, nyní bydlí ve spolubydlení se svojí přítelkyní a spolubydlícím v pronajatém bytě. Oba rodiče jsou vysokoškoláci z vyšší střední třídy.

Josef

Josefovi je 23 let. Je studentem třetího ročníku Architektury a stavitelství na Fakultě stavební ČVUT v Praze. Momentálně se živí podnikáním v oblasti grafiky a interiérového designu. Pochází z Karviné. Stěhoval se v 18 letech po rozvodu svých rodičů společně se svojí matkou. Vzhledem ke stěhování před maturitou, dokončil střední školu v Praze v oboru design. První tři roky v Praze bydlel se svojí matkou, nyní bydlí s přítelkyní v pronajatém bytě. Oba rodiče jsou vysokoškoláci z vyšší střední třídy.

Karolína

Karolíně je 25 let. Je absolventkou Sociologie na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy. Pracuje jako projektová konzultantka ve svém oboru. Pochází z Ostravy Poruby, kde absolvovala gymnázium. Do Prahy se stěhovala ve 21 letech po absolvování bakalářského studia v oboru sociologie na Masarykově univerzitě v Brně. Společně s ní se stěhovala její

kamarádka z gymnázia a přítel a také měla v Praze další přátele z gymnázia. První rok v Praze bydlela ve spolubydlení se svojí kamarádkou a přítelem v pronajatém bytě. Momentálně bydlí pouze s přítelem v pronajatém bytě. Oba rodiče jsou vysokoškoláci z vyšší střední třídy.

Klára

Kláře je 21 let. Je studentkou druhého ročníku Architektury II na Vysoké škole uměleckoprůmyslové. Přivydělává si psaním článků o architektuře a jako brigádnice mimo svůj obor. Pochází z Ostravy Polanky nad Odrou. Vystudovala gymnázium v Ostravě. Do Prahy se přestěhovala v 19 letech po maturitě. Společně s ní se stěhovali její přátelé z gymnázia. Bydlí s kamarádkou z gymnázia ve spolubydlení v pronajatém bytě. Oba rodiče jsou vysokoškoláci z vyšší střední třídy.

Božena

Boženě je 21 let. Je studentkou třetího ročníku Sociologie na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy. Přivydělává si jako brigádnice ve svém oboru a podnikáním v oblasti udržitelné módy. Pochází z Ostravy Poruby, kde absolvovala gymnázium. Do Prahy se přestěhovala v 19 letech po maturitě. Společně s ní se stěhovali její přátelé z gymnázia. Bydlí s kamarádkou z gymnázia a přítelem ve spolubydlení v pronajatém bytě. Oba rodiče jsou vysokoškoláci z vyšší střední třídy.

Anežka

Anežce je 22 let. Je studentkou prvního ročníku magisterského studia Centra audiovizuálních studií Filmové a televizní fakulty Akademie múzických umění. Přivydělává si jako brigádnice mimo svůj obor. V druhém ročníku byla na ročním pobytu v Dánsku v rámci programu Erasmus. Má vztah s přítelem ve Francii. Pochází z Moravské Ostravy, kde absolvovala střední školu v oboru fotografie. Do Prahy se přestěhovala v 19 letech po maturitě. Společně s ní se stěhovali její přátelé ze střední školy, zároveň v Praze měla již před stěhováním několik přátel. Bydlí ve spolubydlení v pronajatém bytě. Ani jeden z rodičů nemá vysokou školu, pochází ze střední třídy.

Anna

Anně je 24 let. Je studentkou druhého ročníku magisterského studia molekulární biologie na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Přivydělává si jako brigádnice mimo svůj obor. Pochází z Frýdku-Místku. Vystudovala gymnázium v Ostravě. Do Prahy se přestěhovala v 19 letech po maturitě. Společně s ní se stěhovali její přátelé z gymnázia a přítel. Bydlí se svým přítelem v pronajatém bytě. Ani jeden z rodičů nemá vysokou školu, pochází z vyšší střední třídy.

Elena

Eleně je 21 let. Je studentkou třetího ročníku Mediálních studií na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy. Přivydělává si podnikáním v oblasti udržitelné módy. V druhém ročníku byla na půlročním pobytu ve Francii rámci programu Erasmus. Pochází ze Slezské Ostravy. Absolvovala gymnázium v Ostravě. Do Prahy se přestěhovala v 19 letech po maturitě. Společně s ní se stěhovali její přátelé z gymnázia, zároveň v Praze měla již před stěhováním několik přátel. Bydlí ve spolubydlení v pronajatém bytě. Ani jeden z rodičů nemá vysokou školu, pochází ze střední třídy.

4.4 Sběr dat

Data byla sbírána během května a června 2023 během zkouškového období, což částečně ovlivnilo průběh sběru dat. Vzhledem k tomu, že většina respondentů jsou studenti a během zkouškového období nemají mnoho časové kapacity, tak byly 4 rozhovory realizovány přes platformy Zoom, Face Time a Google Meet dle preference respondenta. Zbytek rozhovorů byl realizován face to face. Vzhledem k tomu, že jsem všechny respondenty již znala, neměla forma rozhovoru vliv na jeho obsahovou kvalitu.

4.5 Etika výzkumu

Role etiky a citlivého nakládání s daty je obzvlášť v kontextu kvalitativního výzkumu velmi důležitým a naléhavým aspektem. Přestože téma vnitřní migrace není nutně samo o sobě citlivým, v rámci mého výzkumu jsou jisté otázky, které zasahují do privátní sféry dotazovaných. S ohledem na povahu některých otázek, které směřují na rodinné či jiné vztahy či finanční situaci respondentů, jsem se rozhodla pro anonymizaci sesbíraných dat, včetně pozměnění reálných jmen respondentů za pseudonymy. Účast na výzkumu byla dobrovolná a respondenti měli kdykoliv možnost ho přerušit neb o zcela ukončit. Všichni respondenti byli před začátkem rozhovoru požádáni o písemný informovaný souhlas

s nahráváním rozhovorů a následnou citací jejich výroků v rámci této diplomové práce. Rovněž jsem v případě nejasností nebo pochybností odpovídala na dotazy respondentů, což vedlo k jejich vyjasnění. Na závěr měli navíc všichni respondenti možnost poskytnout zpětnou vazbu k práci, na jejímž základě byla možnost upravení citací, které byly v textu použity a pokud neměli žádné výtky, došlo k jejich autorizaci.

4.6 Nevýhody zvolené metody

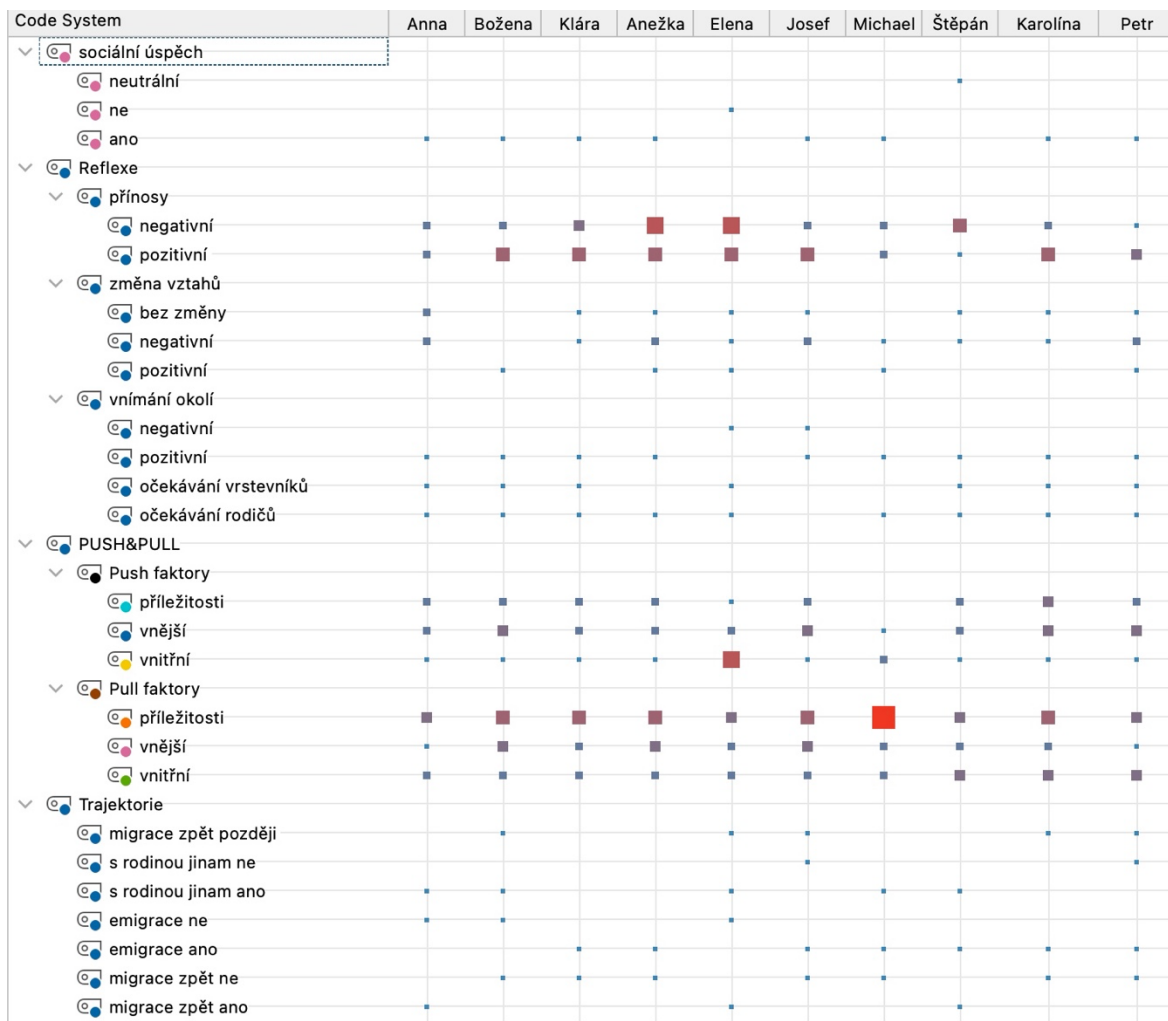
V rámci svého výzkumu jsem se rozhodla pro relativně malý vzorek deseti respondentů. Rozhovory s respondenty mi pomohly do hloubky popsat okolnosti, motivaci a reflexi vnitřní migrace malé skupiny jedinců. Výzkumný proces byl velmi flexibilní. Jeho součástí byl soubor kompromisů, neustálého reflektování, uzpůsobování a vyvažování, což na jednu stranu umožnilo zohlednění kontextu a podmínek každého rozhovoru, ale zároveň to obnášelo vysokou časovou náročnost. To považuji za hlavní nevýhodu vybrané výzkumné metody, především z hlediska transkripce rozhovorů. Další typickou nevýhodou kvalitativního výzkumu je jeho subjektivita, která neumožňuje výsledky považovat za obecně platné, avšak to ani není cílem tohoto výzkumu a nevyplývá to z výzkumné otázky, lze tedy říct, že kvalitativní metoda je v rámci této práce vhodnější. Poslední významnou potencionální nevýhodou kvalitativního výzkumu jako takového je náročnost uvědomování si vlastní role a pozice při výzkumu a předpokládání, jak já sama ovlivňuji data, která jsem získala, a tudíž snaha toto uvědomování vést k tomu, abych během rozhovorů s respondenty byla neutrální a nezohledňovala osobní preference. Navíc je nutné uvést, že já sama s respondenty sdílím jejich zkušenost s odchodem z Moravskoslezského kraje, což ovlivnilo nejenom výběr tématu této práce, ale i perspektivu, se kterou na toto téma nahlížím. Moje osobní zainteresovanost do daného tématu může být z pozice výzkumníka nevýhodou, jelikož hrozí ztráta vědeckého odstupu a upřednostnění osobní roviny. Tomu jsem se ovšem snažila předejít v rámci dokumentace jednotlivých částí výzkumného procesu, jejich neustálé reflexe a kontroly kvality jednotlivých procesů a rozhodnutí.

5 Analýza

5.1 Průběh analýzy

V rámci analýzy rozhovorů své diplomové práce jsem nejprve všechny rozhovory doslovně přepsala na základě pořízených nahrávek. V prepisech jsem zanechávala i vulgarismy a nářečí, tedy jsem se snažila co nejpřesněji přepsat každý rozhovor dle reality. K analýze rozhovorů jsem využila především metodu kódování a její následnou obsahovou analýzu, ale také metodu rámcové analýzy. Pro kódování jsem použila program MAXQDA Analytics Pro 2022. Během kódování jsem vycházela z tematických celků, které jsem si stanovila v osnově rozhovorů, ale také z push a pull modelu vycházejícím z literatury na dané téma. Hlavní okruhy scénáře byly zaměřeny na tematické celky týkající se původního místa bydliště, současného místa bydliště, reflexe migrace a plánů do budoucna. V rámci analýzy pak z těchto okruhů vznikly čtyři hlavní zkoumané kategorie, mezi které patří: push faktory, pull faktory, reflexe migrace a životní dráhy (v analýze označené jako trajektorie). Tyto okruhy byly zpočátku úmyslně pojaty široce, aby v rámci průběhů rozhovorů postupně krystalizovaly specifičtější okruhy a docházelo k replikaci zjištění. Během analýzy prepisů jsem tedy pracovala s danými tematickými okruhy v rámci analýzy push a pull faktorů a tudíž postupovala deduktivně. Během analýzy ostatních tematických okruhů jsem se především řídila zakotvenou teorií a postupovala při vytváření jednotlivých kódů a jejich skupin induktivně. Tudíž během kódování docházelo ke změnám a bylo nutné rozhovory v průběhu analýzy překódovat tak, aby byly kategorie a subkategorie kohezivní a smysluplné. Během rámcové analýzy jsem si na základě kategorií a subkategorií vytvořila v programu Microsoft Excel tabulku s výpověďmi respondentů, do které jsem pro lepší přehlednost zanesla data z rozhovorů. Cílem této metody bylo získat ke kódování další analytický rozměr, který umožnil především cíleně vybrat nejdůležitější výroky respondentů k dané tematické kategorii či subkategorii.

Tab. 2 Ukázka vizuální analýzy kódování

5.2 Push a pull faktory

5.2.1 Push faktory

Obecně jsem se v konceptualizaci push a pull faktorů částečně inspirovala prací Tjadens et al (2012: 43-58), která přehledně rozděluje push a pull faktory. V rozhovorech s respondenty se ukázalo, že je nejsmysluplnější push faktory rozdělit do tří podskupin. Jednalo se o vnitřní faktory, vnější faktory a faktory spojené s příležitostmi.

Do vnitřních push faktorů jsem řadila především osobní motivace a očekávání spojená s touhou po osobním rozvoji, osamostatněním, získáním zkušeností a rozmanitějším prostředím. Vnější push faktory potom představovaly hlavně důvody spojené se socioekonomickými

podmínkami v daném místě a obecně kvalitou a úrovní života.

Push faktory v oblasti příležitostí představovaly nedostatek pracovních či vzdělávacích příležitostí. V rámci push faktorů u respondentů dominovaly vnější faktory, které tvořily 43 %, následně příležitosti s 32 % a poté vnitřní faktory které představovaly 25 %. Vnější faktory byly spojovány s nižší životní kvalitou, horší bezpečností, horšími možnostmi sociálního a kulturního vyžití. Respondent Josef z Karviné uvedl: *“Když je tvoje město několikrát zvoleno jako nejhorší místo k životu v republice, tak to je těžko. Karviná nestagnuje, vývoj jde vyloženě dozadu. Není tam nic, žádní normální mladí lidé, není tam co dělat, prostě nic“* (Josef, 24 let, student architektury a stavitelství, ČVUT). Dle slov respondenta Michaela *„nic tam prostě není, nechápu, proč by tam někdo zůstával, chcipl tam pes, je to nejvýchodnější region, nemůžou za to, ale je to prostě periferie“* (Michael 24 let, fyzik, ČVUT).

Respondenti původem z Ostravy měli v rámci kvality života méně negativní postoje, avšak téměř u všech se opakoval narativ s negativní konotací spojenou s Moravskoslezským krajem. Čtyři respondenti z Ostravy zmiňovali, že se kvalita života zlepšuje, ale pro ně osobně to ještě není dle jejich představ. Faktory spojené s příležitostmi se vyskytovali především u respondentů, kteří uváděli, že v MSK vůbec nebyl v požadované kvalitě jejich studijní obor anebo by si po ukončení studia nemohli v MSK najít práci v oboru. Jednalo se o studenty či absolventy sociálněvědních oborů, umění a fyziky. U ostatních respondentů fungovaly příležitosti spíše jako pull faktor Prahy.

Nejmenší skupinu představovaly vnitřní faktory. Tyto faktory se nejčastěji objevují u migrace v rámci vyspělých zemí, ale v menší míře se vyskytovaly i v rámci mého výzkumného vzorku. Dotazovaní nejčastěji zmiňovali osobní faktory jako například touhu po osamostatnění se od rodičů, dospělém životě, dvě respondentky taktéž zmiňovaly motivaci spojenou s osobním rozvojem, který od stěhování očekávaly. Do vnitřních faktorů jsem taktéž řadila sociální faktory, tedy především vztahy v původním místě bydliště. Tyto faktory se více objevovaly v rámci pull, ale v menší míře fungovaly i jako push. Jak zmínila jedna respondentka *„úplně všichni z gymplu se stěhovali do Prahy, do Brna a do Olomouce, neměla bych pořádně s kým se bavit, kdybych neodešla“* (Karolína 23 let, konzultantka, UK). Významný faktor, který jsem v rámci výzkumu identifikovala je vliv okolí, který se objevoval u všech respondentů. V kontextu opouštění Moravskoslezského kraje se u respondentů dá hovořit o určité kultuře migrace. U všech respondentů se vyskytovalo tvrzení, že jejich rodiče chtěli, ať jdou studovat mimo MSK. Rodina je v tom podporovala

nejenom psychicky, ale i finančně. Čtyři respondenti zmiňovali, že jim rodinní příslušníci pomáhali se hledáním bytu a jednomu z respondentů rodina koupila byt „*máma mi řekla, ať už se nevracím, dokud nezískám vzdělání a zkušenosti, ona to tak taky měla, takže s tím počítala i u mě...kdybych se vrátil během produktivního věku, bral bych to jako osobní selhání a moje rodina taky*“ (Petr 25 let, student lobbyingu a mezinárodních vztahů, VŠE).

5.2.2 Pull faktory

Pull faktory jsem taktéž rozdělila do tří skupin na vnější, vnitřní a příležitosti. Vnější pull faktory představovaly faktory spojené s vysokou kvalitou a úrovní života a atraktivitou prostoru. Faktory v oblasti příležitostí se týkaly především perspektivních pracovních a vzdělávacích příležitostí. Vnitřní kategorii představovaly především sociální faktory, vztahy v cílovém místě či jiné osobní faktory.

V rámci pull faktorů dominovaly příležitosti, především se jednalo o, dle slov respondentů, lepší vzdělání, lepší zaměstnání a více možností získání sociálního kapitálu ve formě kontaktů. Kontakty a sociální kapitál byly v rámci tohoto okruhu zmiňovány téměř u všech respondentů jako nástroj užitečný pro budoucí budování kariéry. Celkově příležitosti představovaly 51 % pull faktorů. Dvě respondentky zmiňovaly lepší příležitosti v oblasti podnikání, především díky cenným kontaktům, které by bez stěhování do Prahy nezískaly. „*Mám pocit, že se sociologii bych v Ostravě musela dělat práci mimo svůj obor, mimo svoji oblast zájmu, a ještě za hrozné peníze. Navíc máme s kamarádkou malou módní značku a začalo se nám dařit až poté, co jsme se přestěhovaly do Prahy. Je tady všechno, pořád máme nějaké zakázky, protože se konečně známe s těma správnýma lidma*“ (Božena 21 let, studentka sociologie UK).

Druhou nejpočetnější kategorií pull faktorů jsou faktory vnitřní. V této kategorii všichni respondenti zmiňovali, že se současně s nimi stěhovali jejich přátelé. Taktéž 8 z 10 respondentů uvedlo, že mají v Praze rodinné příslušníky, většinou se jednalo o starší sourozence, sestřenice či bratrance. Dva respondenti měli v Praze jednoho z rodičů. „*Do Prahy už se přede mnou stěhoval brácha, takže to ode mě rodiče asi taky očekávali, měl už jsem v tomhle vyšlapanou cestu*“ (Štěpán, 21 let, student medicíny UK).

Poslední kategorií jsou vnější faktory, které tvořily 28 % pull faktorů. U této skupiny faktorů byly nejčastěji zmiňovány možnosti sociálního a kulturního života ve formě různých podniků, kulturních akcí a studentského života. „*V Praze na mě pořád skáčou nějaké*

plakáty, bannery, akce, události na Facebooku, v Ostravě se taky něco děje, ale je toho málo a člověk to musí cíleně hledat, v Praze jsem obklopena příležitostmi kam jít a co dělat“ (Klára 21 let, studentka architektury, UMPRUM).

Celkově lze říct, že v rámci push a pull modelu dominovaly z 61 % push faktory, především push faktory v oblasti příležitostí, tyto faktory byly téměř dvojnásobně četnější než jakékoliv jiné z push i pull kategorie. Z analýzy odpovědí respondentů tedy vyplývá, že nejdůležitější motivací v rámci migrace z Moravskoslezského kraje jsou pro danou skupinu příležitosti ve formě sociálního a kulturního kapitálu. U některých kategorií se push a pull faktory překrývaly, ale úmyslně jsem si v rámci kódování po realizaci a přepisu prvního rozhovoru stanovila podmínky jak push a pull faktory rozlišovat dle práce Tjadens et al (2012: 43-58).

5.3 Reflexe migrace

Zpětné hodnocení stěhování z Moravskoslezského kraje do Prahy nebylo ze strany respondentů jednoznačné. Z 55 % převažovalo pozitivní hodnocení, avšak u všech respondentů byly zmiňovány negativní dopady stěhování. Nejčastěji uváděné pozitivní dopady spadaly do dvou hlavních dimenzí: do první lze řadit především kvalitnější vzdělání, lepší pracovní příležitosti a získání nového sociálního kapitálu, ve druhé dimenzi byly často zmiňovány výhody Prahy jako města, především množství možností v rámci sociálního a kulturního vyžití, větší pocit bezpečí a preference pro život ve velkém městě v současné fázi života respondentů. *„Praha má větší kulturní hodnotu, člověk pociťuje tu historii města, je to víc multikulturní. Z kultury mi stačí jen vyjít na ulici vidím ty hezké baráky a už vnímám tu architekturu a kulturu. Je tady podstatně lepší studentský život a taky parky. Lidé víc chodí do parku a tráví volný čas venku. Je tady víc kultury, hlavně divadel, mám pocit, že mají víc peněz od státu. I velké koncerty jsou jenom tady“ (Petr 25 let, student mezinárodních vztahů, VŠE).* Druhou dimenzí jsou vztahy k rodičům. Polovina respondentů uvedla, že se po jejich odstěhování zlepšily jejich vztahy s rodiči. *„Mám pocit, že je to od té doby, co bydlím v Praze tak nějak lepší, tím, že už spolu nebydlíme, tak se tolik neštve, jezdím zpátky kdy chci, tím pádem se vidíme jen když chceme a děláme si na sebe čas, chodíme do restaurací, a navíc mě začali konečně brát víc jako dospělou“ (Božena 21 let, studentka sociologie, UK).* Zlepšení v oblasti vztahů také zaznamenali respondenti s vrstevníky z jejich domovského kraje, kteří se stěhovali s nimi. Mnozí uvádí, že jim právě přátelé z domovského kraje v Praze připomínají domov, což upevnilo jejich vazby.

Negativní dopady migrace představovaly především čtyři hlavní dimenze. První dimenzí je dostupnost a cena bydlení. Tento problém zmiňovali všichni krom respondenta, který má vlastní byt. V tomto aspektu se taktéž u mnoha respondentů zhoršila kvalita života. Z celkového počtu 10 respondentů má jeden vlastní byt, dva bydlí s partnerem či partnerkou v pronajatém bytě, jeden bydlí na koleji, zbytek bydlí ve spolubydlení. Především u respondentů, kteří bydlí či bydleli ve spolubydlení a na koleji se opakoval narativ o zhoršení kvality života v oblasti bydlení. Obecně problém s bytovou krizí zmiňovali všichni respondenti několikrát, lze tedy říct, že to pro ně bylo významné téma. Druhou negativní dimenzí byla drahota, většina respondentů navíc popisovala zkušenost s fenoménem inflace životního stylu. Třetí dimenzí je ztráta pocitu domova a bezpečí spojená se stěhováním a přechodem do dospělosti. Tento narativ se týkal pouze respondentů, kteří neměli v Praze jednoho z rodičů anebo nehodnotili svůj vztah k rodičům jako dobrý. Čtvrtou negativní dimenzí jsou vztahy. Devět z deseti respondentů uvedlo, že v důsledku stěhování přišli o některé vztahy ať už partnerské nebo přátelské. *„Někteří mi kámoši to nevezali úplně dobře, vždycky když jsem se vracela, tak si ze mě dělali srandu jako no jo paní se vrací z Prahy, tím se mi ti lidi v životě celkem profiltrovali“ (Elena 21 let, studentka mediálních studií, UK).* Nelze ovšem říct, že by tuto proměnu vztahů všichni reflektovali ryze negativně, několik respondentů vnímalo ztrátu vztahů v místě bydliště jako přirozenou součást dospělosti.

I přes množství negativních dopadů stěhování všichni respondenti během rozhovoru uvedli, že momentálně přestěhování nelitují a díky němu více získali, nežli ztratili. Avšak čtyři respondenti uvedli, že zpočátku měli problém si zvyknout na samostatný život v Praze, zdál se jim příliš chaotický a cítili se osaměle. Po prvním roce si ale všichni zvykli. Respondentka Elena uvádí *„vlastně jsem se naučila mít Prahu ráda až po čase, ze začátku jsem mega litovala toho, že jsem se sem přestěhovala, pořádně jsem začala cenit Prahu až poté, co jsem se vrátila z Erasmu ve Francii, pak mi došlo, kolik tady toho vlastně mám“ (Elena 21 let, studentka mediálních studií, UK).*

5.4 Životní dráhy

Jedním z klíčových zkoumaných elementů v rámci mé diplomové práce bylo propojení mobility mladých dospělých s konceptem životních drah. Na základě analýzy rozhovorů

bylo možné identifikovat určité pravidelnosti v životní dráze spojené s jejich migrací. Pro lepší pochopení problematiky je nejprve nutné uvést, že všichni respondenti jsou absolventy gymnázií, jejichž rodiče se z většiny dají pokládat za zajištěnou střední třídu. Taktéž všichni respondenti jsou studenty či absolventy vysoké školy, a tudíž pro ně byl výrazný předěl a selektivní mechanismus v životní dráze přijetí na vysokou školu mimo region, v němž doposud žili. V přihlášení se na vysokou školu mimo svůj region byla určitá intencionalita, která měla kariérní, iniciační a emancipační aspekt. K rozhodování se o vlastní budoucnosti byla přizvána instituce, která v těchto případech potvrdila, že volba této trajektorie byla relevantní. Je to intervence autority, před kterou okolí kapituluje. Zároveň se u všech respondentů vyskytoval v maturitním ročníku tlak ze strany rodičů k tomu, aby se přihlásili na vysokou školu mimo Moravskoslezský kraj. Tento tlak byl patrný i ze strany vrstevníků a spolužáků, kteří byli ve stejné situaci. *„Moji rodiče po mě vždycky chtěli ať jdu na výšku, ideálně Praha, Brno nebo Olomouc, to samé ve škole, všechny učitelky i spolužáci čekali, že půjdu na výšku a odstěhuju se z Frýdku“ (Anna 23 let, studentka biologie, UK).* *„Nikdo nečekal, že zůstanu v Ostravě a jinde, než v Praze bych nemohl pořádně studovat to, co jsem chtěl“ (Petr 25 let, student lobbyingu a mezinárodních vztahů, VŠE).* Lze konstatovat, že u všech participantů se objevoval push faktor v podobě očekávání okolí, že nezůstanou po maturitě v původním místě bydliště. Jak jsem již uvedla v rámci push faktorů se u respondentů objevovala určitá kultura migrace, která je do jisté míry spojena s jejich představou sociálního úspěchu. Osm z deseti respondentů vnímalo odstěhování se jako určitou formu sociálního úspěchu a sociální desirability. *„Nechci být zlý, ale trochu vnímám lidi v našem věku, co tam zůstali jako trash“ (Michal 24 let, fyzik, ČVUT).* U většiny se také opakoval narativ spojený s očekáváním budování perspektivní kariéry v Praze po ukončení studia. Pouze tři respondenti uvedli, že částečně plánují návrat do Moravskoslezského kraje během produktivního věku. Jednalo se o studenta medicíny a studentku biologie, kteří by dle jejich vlastního tvrzení neměli problém najít si v MSK práci a také respondentka, které se plánuje vrátit pouze za podmínky, že by již měla kariérní úspěch z Prahy, které by mohla uplatnit v MSK. Ostatní se vyjadřovali ohledně návratu spíše negativně, většina z nich by to během produktivního věku brala jako vlastní prohru. *„V Praze se prostě studuje, pracuje a zůstává, to mi furt opakuje moje rodina a už jsem si to asi internalizovala“ (Karolína 23 let, konzultantka, UK).* Pozitivní konotace v kontextu návratu se objevovala především v případech, že by se jedinci vrátili s již úspěšnou kariérou. *„Myslím, že by bylo privilegium se vrátit, protože by to znamenalo, že mám tolik kontaktů a úspěchu, že bych se mohla uživit i*

v Ostravě a tvořit od nuly něco v prostředí, které k tomu není uzpůsobené“ (Elena 21 let, studentka mediálních studií, UK). „Návrat bych brala jako úspěch v případě, kdybych dodělala školu a měla vlastní ateliér a renomé, u rodičů by to byla výhra i kdybych se kvůli tomu jen cítila lépe, prohra by to byla, kdybych se vrátila jen tak bez dokončené školy nebo bez práce“ (Klára 21, studentka architektury, UMPRUM). „Kdybych měl hodně peněz a měl k dispozici velký kapitál, tak bych ty peníze rád investoval do Karviné, mám potřebu tam k něčemu přispět (Josef, 24, student architektury a stavitelství, ČVUT). Avšak po tomto bodě se očekávání respondentů lišily, což se shoduje s literaturou na dané téma, dle které dochází k de-standardizaci životních drah, což ovlivňuje načasování a četnost rezidenční mobility a/nebo stěhování na delší vzdálenosti na trhu práce (McCollum et al 2020: 208). Z participantů 70 % zvažuje minimálně krátkodobou migraci do zahraničí především za účelem budování kariéry, nových kontaktů a získání lepšího platového ohodnocení. V menší míře je v tomto kontextu také motivací získání nových zkušeností, osobního rozvoje a rozvoje cizího jazyka. Dva respondenti také uváděli pocit, že mají v migraci do zahraničí výhodu, tím, že jejich startovací pozicí je Praha, jelikož by to z Moravskoslezského kraje bylo náročnější především z hlediska uznání vysokoškolského diplomu a nedostatku relevantních pracovních zkušeností a kontaktů.

V budoucnosti 60 % dotazovaných zvažuje založení rodiny a následné stěhování do Středočeského kraje nebo na předměstí Prahy. Z celku 30 % založení rodiny vůbec neplánuje. Polovina respondentů zvažuje návrat do Moravskoslezského kraje v důchodovém věku. Nicméně lze říct, že v současné fázi svého života všichni respondenti preferují městský životní styl v Praze.

6 Závěr

Ve své diplomové práci jsem se věnovala tématu motivace migrace mladých dospělých ve věku 20-25 let z Moravskoslezského kraje do Prahy. Cílem mé práce a zároveň hlavní výzkumnou otázkou bylo zjistit jaké okolnosti motivují mladé lidi, specificky současné studenty vysoké školy nebo její absolventy, k migraci z Moravskoslezského kraje do Prahy i přes současnou nejednoznačnou ekonomickou přínosnost. Za účelem zodpovězení této výzkumné otázky a hlubšího porozumění motivačních struktur a okolností migrace u respondentů jsem se v rámci výzkumné části této práce rozhodla pro metodu epizodických rozhovorů s respondenty. Tato metoda mi umožnila především dospět ke konkrétním push a pull faktorům, ale také získání zpětné reflexe migrace a konceptualizace životních drah, což jsme si stanovila v rámci dílčích výzkumných otázek. Nicméně díky rozhovorům jsem také získala určitou plastičnost, díky níž jsem měla možnost odkrýt nové spojitosti. Mým záměrem bylo získat co nejpřesnější osobní zkušenosti respondentů, a tudíž jsem si stanovila několik podmínek, které tento aspekt zajišťovaly. Jednalo se o dvě hlavní podmínky. První podmínkou bylo odstěhování se až po nabytí dospělosti. Druhá podmínka byla minimálně dvouletá zkušenost se životem v Praze. Zásadou nastavených limitů bylo především lepší porovnání původního místa bydliště s cílovou Prahou na základě osobní zkušenosti.

Provedená analýza celkově poskytuje hlubší vhled do dynamiky migrace z Moravskoslezského kraje do Prahy. Především ukazuje, že hlavním motivem jsou příležitosti v oblasti vzdělání, zaměstnání a získání nových kontaktů, které fungují jako pull faktor Prahy. Zároveň, ale ve velké míře hrají roli i push faktory, které motivují k odstěhování se z Moravskoslezského kraje. Tyto faktory byly především výsledkem procesů typických pro depopulační regiony. Z analýzy vyplývají shodné motivující okolnosti, které uvádí Ouředníček a Špačková (2011) v kontextu změn sociálního prostředí v depopulačních oblastech. Typicky například odliv nebo stárnutí klíčových aktérů, díky němuž dochází k mizení institucí a poklesu sociálního a kulturního vyžití v dané oblasti, a tudíž poklesu atraktivity daného prostoru.

Z výsledků analýzy rovněž vyplývají odpovědi na danou výzkumnou otázku a její podotázky:

VO 1: Jaké okolnosti působily jako hlavní push faktory?

V oblasti push faktorů dominovaly vnější okolnosti spojené se socioekonomickými

podmínkami v původním místě bydliště a místní kvalitou a úrovní života. Konkrétně se jednalo především o horší bezpečnost, nedostatek možností v oblasti volnočasových aktivit, prostorovou segregaci (pouze u respondentů z Ostravy a Karviné), nedostatečnou nabídku vysokých škol, nedostatek kvalifikovaných pracovních míst a celkové negativní vnímání původního místa bydliště.

VO 2: Jaké okolnosti působily jako hlavní pull faktory?

V rámci pull faktorů se objevovaly především příležitosti v podobě kvalitnějšího vzdělání, lepšího zaměstnání, zajímavějších možností spojených s podnikáním a rovněž s příležitostmi ve formě získání sociálního kapitálu a s ním spojených kontaktů. Právě tyto oblasti byly respondenty vnímány jako největší pull faktor. Následně hrály důležitou roli také sociální vazby, které měli v Praze již před stěhováním nebo během něj, tedy rodinní příslušníci (především starší sourozenci), přátelé a známí, ale také přátelé a vrstevníci, kteří se stěhovali souběžně.

VO 3: Jak migranti a jejich blízcí reflektují migraci?

Respondenti hodnotili svou migraci spíše pozitivně, nikdo z nich neuvěděl, že by svého stěhování litoval, ale zároveň většina uvedla mnohá negativa a obrat k horšímu v několika oblastech svého života. Zdaleka nejvíce byla negativně vnímána dostupnost a cena bydlení v Praze, a tudíž nemožnost bydlení o samotě nikoliv ve spolubydlení a taktéž celková drahota. Blízcí dotazovaných migraci hodnotí veskrze pozitivně. Pouze párkrát se objevilo negativní hodnocení ze strany vrstevníků a rodiny, kteří se neodstěhovali a přestali vnímat migranty jako součást svojí sociální skupiny. Přestože v oblasti sociálního kapitálu zaznamenali všichni respondenti určitý přínos především ve formě kontaktů, zdaleka nelze říct, že by tento přínos nebyl za cenu ztrát. Tyto ztráty nejsou zcela zanedbatelné a mohou hrát významnou roli při další kumulaci nejen sociálního kapitálu. Především se jedná o špatnou dosažitelnost samostatného bydlení, limitovanou kumulaci ekonomických prostředků během studia a odtržení se od kontaktů v původním místě bydliště. Na tento fakt navazuje zjištění, že vrstevníci respondentů, kteří zůstali v původním regionu jsou v řadě životních aspektů mnohem dál.

VO 4: Předpokládají migranti návrat, nebo migraci ještě někam jinam?

Migraci zpět explicitně předpokládá pouze jedna respondentka, která je schopná si po

absolvování univerzity najít práci ve svém oboru i ve svém původním místě bydliště. Další dva migraci zpět zvažují, opět je u nich klíčový faktor možnosti nalezení práce v oboru i v Moravskoslezském kraji. Většina dotazovaných zvažuje migraci do zahraničí a nikdo nezvažuje migraci jinam v rámci České republiky.

VO 5: Souvisí migrace jedinců s jejich představou sociálního úspěchu?

Migrace u dané skupiny jednoznačně souvisí s jejich představou sociálního úspěchu. Tento narativ byl velmi patrný z rozhovorů s respondenty. Toto vnímání je akcentováno i v rámci promluv uvedených v analytické kapitole, kde se několik jedinců vyjádřilo, ve smyslu "my jsme v Praze, co jste vy" a taktéž téměř všichni se shodli v postoji, který určuje nemožnost návratu v produktivním věku bez naplnění určitých specifických podmínek, jelikož by to brali jako své vlastní selhání.

VO 6: Lze v rámci životních drah migrantů identifikovat podobnosti?

Životní dráhy respondentů se do určité míry shodují. Je nutné konstatovat, že tyto podobnosti jsou mimo jiné dané výběrem výzkumného vzorku ve formě sociálně relativně homogenní skupiny. Všichni respondenti byly v maturitním ročníku přijati na vysokou školu mimo svůj region. U všech tedy došlo k určité intervenci autority, před kterou okolí kapituluje. Nikdo z nich se nestěhoval do Prahy za práci či pouze za účelem plnění přání rodičů. V současné době všichni studují anebo jsou na počátku svojí kariéry a preferují městský život nicméně jejich představy o budoucnosti se liší, a především v oblasti plánů do budoucna dochází k de-standardizaci v oblasti jejich životních drah.

Celkově lze říct, že zkoumanou skupinu motivovaly k migraci především příležitosti, které fungovaly jako pull faktor, jenž motivoval k odstěhování se do Prahy. Tyto příležitosti byly dle slov respondentů primárně v oblastech vzdělání, zaměstnání a získání sociálního kapitálu ve formě kontaktů. Další dvě významné kategorie byly vnější push a vnitřní pull faktory. Velmi významnou push roli v rozhodovacím procesu hrála respondenty vnímaná horší kvalita života v Moravskoslezském kraji, kterou pociťovali především v oblastech horší bezpečnosti, nedostatku sociálního a kulturního vyžití pro svoji věkovou skupinu a celkově negativního vnímání svého původního místa bydliště, což bylo obzvlášť silné u respondenta z Karviné. Důležitou roli rovněž hrály vnitřní pull faktory cílového místa bydliště. U skupiny dotazovaných působili jako pull faktor jejich přátelé, jež se stěhovali s nimi. Pro skupinu

respondentů byly výše zmíněné přínosy stěhování ve formě vyšší kvality života a lepších příležitostí důležitější nežli čistá ekonomická přínosnost stěhování.

Hlavní přínos této práce je především v oblasti porozumění vnitřní migraci v České republice. Jedná se o výpověď nejen o individuálních rozhodnutích jednotlivců, ale také o dopadu strukturálních problémů, nerovností a socioekonomických rozdílů české společnosti na mobilitu a také na dynamiku demografického vývoje. Na příkladech jednotlivých respondentů je ukázána určitá specifická životní dráha typická pro děti generace Husákových dětí z Moravskoslezského kraje s vyšším socioekonomickým statutem. Tyto životní dráhy vybraných jedinců jsou silně spojeny s představou sociálního úspěchu a kulturou migrace, kterou jedinci přejímají od svého okolí. Tato představa je silně propojena s narativem, který relativně jasně určuje, jak má vypadat raná dospělost těchto jedinců. Tedy především odstěhovat se pryč z Moravskoslezského kraje, začlenit se do společnosti v cílovém místě a získat co nejvíce sociálního a kulturního kapitálu. Následně už se jedinci případně mohou vrátit zpět, aby založili rodinu či uplatnili kapitál získaný mimo svoje původní místo bydliště a uplatnit ho v rámci budování kariéry. Avšak rozhodně se nesmí vrátit před úspěšným ukončením studia či před získáním dostateku pracovních zkušeností a sociálního kapitálu, ideálně by navrácení nemělo proběhnout vůbec či až v důchodovém věku. Tyto výsledky se shodují s výzkumem sociálního kapitálu v rámci migrační trajektorie jedinců od Glorius (2019), jejíž zkoumaní jedinci měli sociální kapitál již před migrací a využili ho i během ní. Stěhovali se kvůli studiu, ale také především jelikož to pro ně byla určitá investice do budoucnosti. Po dokončení studia se vrátili do původního místa bydliště, kde se díky kapitálu získanému ze studia v zahraničí velmi úspěšně začlenili zpátky a našli si perspektivní práci. Rovněž je nutné uvést, že zvažování návratu či zvažování migrace jinam je silně spojeno s rezidenční zkušeností z každého místa bydliště (Feijten et al 2008), která je silně individuální. Pokud byla tato zkušenost u respondentů výrazně negativní, jako například u respondenta z Karviné, o návratu neuvažovali.

Celkově z analýzy vyplívají v jednotlivých okruzích motivy spojené s migrací, které se do velké míry shodují s literaturou na dané téma. Nicméně v některých aspektech se od zahraniční literatury liší. V britském prostředí se vnitřní meziregionální migrací vysoce kvalifikovaných jedinců zabývali Faggian a McCann (2009) z jejichž výsledků vyplývá, že proudy lidského kapitálu souvisí s charakteristikami lokálního trhu práce a s

charakteristikami cílových regionů společně s jejich inovačním potenciálem. Nadále se výsledky této diplomové práce shodují se závěry Kooiman, Latten a Bontje (2018) z Nizozemska, kteří dospěli k závěru, že v kontextu dominujících migračních toků jsou ti s vyšším vzděláním (včetně budoucího) více než ostatní přitahováni metropolitními oblastmi. Taktéž dle Ivana Etzo (2011), jenž se zabýval migrací z chudších regionů Itálie do bohatších, je u tohoto proudu patrná motivace v podobě především lepších příležitostí. Zároveň také zdůrazňuje i vliv možných migračních sítí, tedy jestliže má potencionální migrující jedinec v cílové oblasti rodinu, známé či přátele je u něho přesun do dané oblasti pravděpodobnější, což platí i u migrace z Moravskoslezského kraje do Prahy. Výsledky této diplomové práce se částečně odlišují od závěru výzkumu Španělské vnitřní migrace od Clemente s kolektivem (2016), z jejichž výzkumů vyplývá, že v kontextu migrace ze „špatných“ regionů byla hlavní motivace převážně ekonomická. Toto tvrzení se v rámci mého výzkumu nepotvrdilo, nikdo z respondentů neuvedl, že by pro něj migrace byla ekonomicky natolik výhodná, aby byla přínosnou. Přestože hlavní motivací byly příležitosti, respondenti na ně nenahlíželi jako na ekonomický nástroj, ale spíše jako na „vstupní bránu“ k lepší kvalitě života. Odlišné výsledky mohou být dané časovým rozdílem jenž tvoří 7 let, během kterých se značně zhoršila dostupnost bydlení v metropolitních oblastech. Taktéž významným faktorem může být dobré socioekonomické zázemí respondentů, který je nutně nenutí k migraci z ryze ekonomických důvodů.

Hlavním limitem této práce je především zvolená výzkumná metoda, jež neumožňuje zobecňování na úrovni širší populace. Práce je zaměřena na perspektivu určité specifické skupiny, a tudíž jsou výsledky specifické pouze pro ni a nelze říct, že by byly relevantní pro širší kontext. Rovněž je v práci zastoupen pouze jednostranný pohled jedinců z velmi úzké věkové skupiny, kteří se rozhodli pro odchod a není zde udělen prostor postojům jedinců, kteří se rozhodli zůstat či se odstěhovat a následně vrátit. Bohužel v rámci rozsahu diplomové práce není prostor pojmout všechny perspektivy na danou problematiku. V tomto aspektu, ale spatřuji potenciální výzkumný prostor. Z výsledků mé práce je patrný vzorec určité kultury migrace a myslím si, že by bylo podnětné tento fenomén blíže prozkoumat a zjistit, jak vlastně ovlivňuje rozhodovací proces.

Použitá literatura

ABAMOS, J. (2020). *The Role of Social Capital in Refugees' Trajectories into Higher Education in a Host Country: Narratives of Six Refugees in Norway*.

ADEKUNLE, A. (2021). "Social Capital and Migrants' Quality of Life: a Systematic Narrative Review," *Journal of International Migration and Integration, Springer*. vol. 22(1), pages 87-101, March.

BAXA, J. (2010). Kvalita bydlení jako součást kvality života – obecné otázky, pojmy a možnosti výzkumu. *Česká geografická společnost*. Dostupné 1.3. 2022 z https://konference.osu.cz/cgsostrava2010/dok/Sbornik_CGS/Socioekonomicka_geografie/Kvalita_bydleni.pdf

BEAMISH, J., GOSS, R., EMMEL, J. (2015). Lifestyle Influences on Housing Preferences. *Housing and Society*. 28. 1-28. 10.1080/08882746.2001.11430459.

BELL, M., BERNARD, A., CHARLES-EDWARDS, E. (2016). Internal migration age patterns and the transition to adulthood: Australia and Great Britain compared. *Journal of Population Research*. 33. 10.1007/s12546-016-9157-0.

BERNARD, A., KALEMBA, S. (2022). Internal migration and the de-standardization of the life course: A sequence analysis of reasons for migrating. *Demographic Research*. 46. 337-354. 10.4054/DemRes.2022.46.12.

BOURDIEU, P. 1986. The forms of capital. In: *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, ed. by Richardson, J. New York: Greenwood. Pp 241-258.

BRABEC, T. (2022). *Populační vývoj a sociální struktura obyvatel Prahy v kontextu evropských měst*. Praha: IPR Praha.

BRABEC, T., HAVLOVÁ, Z., KUNA V. MARIANOVSKÁ V., PECKELOVÁ H., SMETANA M., VOJTĚCH V. (2021). Spokojenost a kvalita života Pražanů. *Výsledky průzkumu obyvatel*. Praha: IPR Praha.

BRABEC, T., NĚMEC M. (2016). *Analýza životních podmínek domácností v Hl. m. Praze – ohrožení chudobou a náklady na bydlení*. Praha: IPR Praha

CLAPHAM, D. (2002). Housing Pathways: A Post Modern Analytical Framework. *Housing Theory and Society*. 57-68. 10.1080/140360902760385565.

CLEMENTE, J., LARRAMONA, G., OLMOS, L. (2016). Interregional Migration and Thresholds: Evidence from Spain. *Spatial Economic Analysis*, III(11), pp. 276-293.

CRESWELL, J. W. (1998). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five traditions*. London: Sage Publications.

ČERMÁK, Z. (2005): Migrace a suburbanizační procesy v České republice. *Demografie*. 47(3), str. 169–176.

ČSÚ. (2018). *Vnitřní migrace v České republice 2005–2017*.

ČSÚ. (2021). *Při sčítání uvádějte skutečné, nikoliv úředně hlášené bydliště*.

DELOITTE. (2022). *Obce v datech*. Dostupné z: <https://www.obcevdtech.cz/>.

DROBOHLAV D., UHEREK, Z. (2007): Reflection on Migration Theories. *Geografie Sborník České Geografické Společnosti*, 112(2), pp. 125-141.

DRBOHLAV, D. (1990a). Migrační motivace, regionální a sídelní preference obyvatelstva – teoretická východiska v československé a zahraniční literatuře. *Sociologický Časopis / Czech Sociological Review*, 26(5), 358–374. <http://www.jstor.org/stable/41130638>

DRBOHLAV, D. (1990b). Podněty behaviorální geografie ve struktuře geografického výzkumu. *Geografie*, 95(4), 298-307.

DVOŘÁKOVÁ, I. (2010). *Obsahová analýza / formální obsahová analýza / kvantitativní*

obsahová analýza. Dostupné také z:
http://www.antropoweb.cz/media/webzin/webzin_2_2010/Dvorakova__I-2-2010.pdf

ELDER, G.H., JOHNSON, M.K., CROSNOE, R. (2003). 'The emergence and development of life course theory'. In J.T. Mortimer and M.J. Shanahan (eds), *Handbook of the Life Course*. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers, pp. 3–19.

ETZO, I., (2011). The determinants of the recent interregional migration flows in Italy: a panel data analysis. *Journal of Regional Science*, V(51), pp. 948-966.

FAGGIAN, A., MCCANN, P. (2009). Human capital, graduate migration and innovation in British regions. Cambridge. *Journal of Economics*, 33(2), 317–333.
<http://www.jstor.org/stable/23601804>

FAIST, T. (2013) The mobility turn: a new paradigm for the social sciences?, *Ethnic and Racial Studies*, 36:11, 1637-1646, DOI: 10.1080/01419870.2013.812229

FEIJTEN, P., HOOIMEIER, P., MULDER, C. (2008): Residential Experience and Residential Environment Choice over the Life-course. *Urban Studies*, 45, str. 141–162.

FERENČUHOVÁ, S. (2013). *Sociologie města 20. a 21. století*. Praha, Česko: Sociologické nakladatelství.

FRANTÁL, B., KLAPKA, P., SIWEK, T. (2012). Lidské Chování v Prostoru a Čase: Teoreticko-Methodologická Východiska. *Sociologický Časopis / Czech Sociological Review*. 48(5). 833–57.

FREDRICKSON, C., HEATON, T. B., FUGUITT, G. V., & ZUICHES, J. J. (1980). Residential Preferences in a Model of Migration Intentions. *Population and Environment*, 3(3/4), 280–297. <http://www.jstor.org/stable/27502914>

GABAL, I., LAPÁČEK, T., BRABEC, T. (2019). *Studie kvality života Pražanů*. Praha: IPR Praha.

GARIP F. (2008). Social capital and migration: how do similar resources lead to divergent outcomes?. *Demography*, 45(3), 591–617. <https://doi.org/10.1353/dem.0.0016>

GLORIUS, B. (2019). Transnational Social Capital in Migration: The example of Educational Migration between Bulgaria and Germany. *Social Inclusion*. 7. 232. 10.17645/si.v7i4.2390.

HAASE A. (2011). *Residential change and demographic challenge : the inner city of east central europe in the 21. century*. Ashgate.

HAASE, A., BERNT, M., GROßMANN, K., MYKHENKO, V., RINK, D. (2016). Varieties of shrinkage in European cities. *European Urban and Regional Studies*, 23(1), 86–102. <https://doi.org/10.1177/0969776413481985>

HAASE, A., KABISCH, S., STEINFÜHRER, A., BOUZAROVSKI, S., HALL, R. AND OGDEN, P. (2010), Emergent spaces of reurbanisation: exploring the demographic dimension of inner-city residential change in a European setting. *Population Space Place*, 16: 443-463. <https://doi.org/10.1002/psp.603>

HAASE A., RINK D., GROSSMANN K., BERNT, M., MYKHENKO V. (2014): Conceptualizing Urban Shrinkage. *Environment and Planning A: Economy and Space*. 46(7), 1519-1534

HAMPLOVÁ, D., CHALOUPKOVÁ, J., SOUKUPOVÁ, E., SUNEGA, P., ZEMAN, K. (2007). *Děti na psí knížku? Mimomanželská plodnost v ČR*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i

HAUG, S. (2008). Migration Networks and Migration Decision-Making. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 34. 585-605. 10.1080/13691830801961605.

HENDL, J. (2016). *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 4. vyd. Praha: Portál. 440 s. ISBN 978-80-262-0982-9

HOOLACHAN, J., MCKEE, K., MOORE, T., SOAITA, A. (2016). 'Generation Rent' and the ability to 'settle down': economic and geographical variation in young people's housing transitions. *Journal of Youth Studies*. in press. 10.1080/13676261.2016.1184241.

CHALOUPKOVÁ, J. (2009). Rodinné a pracovní dráhy mladých: holistická perspektiva. *Sociologické studie / Sociological Studies*. 09:7. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. 119 s. ISBN 978-80-7330-169-9.

CHRAMOSTOVÁ, M. (2010). *Vysokoškolští studenti a jejich reálná a potenciální prostorová a sociální mobilita (na příkladu studentů geografie Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy)*. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje. Vedoucí diplomové práce doc. RNDr. Dušan Drbohlav, CSc. Dostupné z <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/32184/120007700.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

ILLNER, M., VAJDOVÁ, Z. (1992): Územní preference obyvatel ČR – Praha a jih republiky jsou v čele žebříčku. *Data & Fakta*, č. 9, Sociologický ústav ČSAV, Praha, s. 1–4.

JANKŮ, K. (2006). *Moderní migrace*. Stěhování se zvláštním významem. Dostupné z https://journals.muni.cz/socialni_studia/article/view/5518/4616

KOOIMAN, N., LATTEN, J., BONTJE, M. (2018), Human Capital Migration: A Longitudinal Perspective. *Tijds. voor Econ. en Soc. Geog*, 109: 644-660. <https://doi.org/10.1111/tesg.12324>

KOWALSKA, K., STRIELKOWSKI, W. (2013). Propensity to Migration in the CEEC: Comparison of Migration Potential in the Czech Republic and Poland. *Prague Economic Papers*. 22. 343-357. 10.18267/j.pep.456.

KULU-GLASGOW, I. (1992): Motives and Social Networks of Interantional Migration within the Context of the Systems Approach: A Literature Review. Working paper 3.

Netherlands Interdisciplinary Demographic Institute, Den Haag.

KUREKOVÁ, L. (2015). Vnitřní model migrace: empirická studie panelových dát ČR. *Business & IT: vědecký recenzovaný časopis*, 5(2), pp.17-31.

LATEK, M. (2019). *Interlinks between migration and development*. European Parliamentary Research Service. [cit. 2023-08-05]. Dostupné z: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/630351/EPRS_BRI\(2019\)630351_EN.pdf?fbclid=IwAR2-Jjgawww4ii85p4xC1_ldfydEbkZCsaJO1eFRSKC2eez2xgJvDleC9m8](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/630351/EPRS_BRI(2019)630351_EN.pdf?fbclid=IwAR2-Jjgawww4ii85p4xC1_ldfydEbkZCsaJO1eFRSKC2eez2xgJvDleC9m8)

LEWIS-BECK, M., BRYMAN, A. E., LIAO, T. F. (2003). *The Sage encyclopedia of social science research methods*. Los Angeles, CA: Sage.

MASSEY, D. (1990): Social Structure, Household Strategies, and the Cumulative Causation of Migration. *Population Index*, 56, C. 1, s. 3-26.

MCCOLLUM, D., KEENAN, K., & FINDLAY, A. (2020). Chapter 14: The case for a lifecourse perspective on mobility and migration research. *Handbook on Demographic Change and the Lifecourse*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.

MORRISON, P. S., CLARK, W. A. V. (2011). Internal Migration and Employment: Macro Flows and Micro Motives. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 43(8), 1948–1964.

MULDER, C. (1991). *Dynamic in short and long distance migration: age-specific motives*. PDOD-paper č. 2, Amsterdam. 19 str.

NEWLAND, K. (2009). *Circular Migration and Human Development*. New York.

NOWAK, M., NOWOSIELSKI, M. (Eds.). (2008): *Declining cities/ developing cities: Polish and German perspectives*. Poznan: Instytut Zachodni. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-56666>

OPIT, S., WITTEN, K., KEARNS, R. (2019). Housing pathways, aspirations and preferences of young adults within increasing urban density. *Housing Studies*. 35. 123-142. 10.1080/02673037.2019.1584662.

OUŘEDNÍČEK, M., ŠPAČKOVÁ, P., FEŘTROVÁ, M. (2011). Změny sociálního prostředí a kvality života v depopulačních regionech České republiky. *Czech sociological review*. 47. 777-803.

PAQ RESEARCH. (2022). *ORP Ostrava Výzvy, možnosti zlepšení a doporučení pro vzdělávání a sociální situaci v regionu*. Praha.

PAQ RESEARCH. (2022). *ORP Praha Výzvy, možnosti zlepšení a doporučení pro vzdělávání a sociální situaci v regionu*. Praha.

PICHÉ, V. (2013). *Les théories migratoires contemporaines au prisme des textes fondateurs*. *Population*, 68, 153-178. <https://doi.org/10.3917/popu.1301.0153>

REVINGTON, N. (2018). Pathways and Processes: Reviewing the Role of Young Adults in Urban Structure. *The Professional Geographer*. 70(1), pp. 1-10.

RUMPEL, P., SLACH, O. (2012). Je Ostrava „smršťujícím se městem“?. *Sociologický časopis*. 48. 859-87

RUMPEL, P., SLACH, O., TICHÁ, I., BEDNAR, P. (2010). *Urban shrinkage in Ostrava*.

SHA, H. (2021). *Migrant networks as social capital: the social infrastructure of migration*. MIDEQ. <https://www.mideq.org/en/resources-index-page/migrant-networks-social-capital-social-infrastructure-migration>

ŠTEFÁNKOVÁ, M., DRBOHLAV, D. (2014). "Golden Prague", "Promised South" and the rest. Regional and settlement preferences of the inhabitants of Czechia. *Geografie*. 119. 218-239. 10.37040/geografie2014119030218.

STRAUSS, A. L., CORBIN, J. (1999). *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Sdružení Podané ruce.

STRYJAKIEWICZ, T. (2012). Residential Change and Demographic Challenge: The Inner City of East Central Europe in the 21st Century. *Housing Studies*. 28. 1-3. 10.1080/02673037.2011.647559.

ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. ET AL. (2007). *Kvalitativní výzkum v PV*. 1. vyd. Praha: Portál.

TJADENS, F., C. WEILANDT, J. ECKERT. (2012). Mobility of Health Professionals: Health Systems, Patterns of Health Workers. *Mobility and Implications for Policy Makers*. Bonn: WIAD - Scientific Institute of the Medical Association of German Doctors.

VAJDOVÁ, Z. (2003): Dráhy bydlení populace 18–54 let v době od roku 1960. In: *Postoje k bydlení v ČR 2001*. Dostupné z: http://seb.soc.cas.cz/postoje2001/prezentace/seb_vajdova_drahy.pdf, 15.8.2010

VALENTA, O. (2009): Migrace vysokoškoláků mezi kraji České republiky. *Demografie*. 51, č. 1, s. 66–73.

VAN HEAR, N., BAKEWELL, O., LONG K. (2018): Push-pull plus: reconsidering the drivers of migration. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 44:6, 927-944, DOI: 10.1080/1369183X.2017.1384135.

WINGENS, M., WINDZIO, M., VALK, H., AYBEK, C. (2011). *A Life-Course Perspective on Migration and Integration*. 10.1007/978-94-007-1545-5.

YIN, R. K. (2017). *Case study research and applications: Design and methods*. Los Angeles. CA: Sage.

ZACH, L. (2006). *Using a Multiple–Case Studies Design to Investigate the Information-Seeking Behavior of Arts Administrators*. *Library Trends*. 55. 10.1353/lib.2006.0055.

ZELINSKY, W. (1971). The Hypothesis of the Mobility Transition. *Geographical Review*, 61(2), 219–249. <https://doi.org/10.2307/213996>

Teze Diplomové práce

Jméno a příjmení studujícího: Tereza Němcová

Studijní program: Sociologie se specializací Sociologie, veřejnost a politika

Předpokládaný název práce: Motivace migrace mladých dospělých z Moravskoslezského kraje do Hlavního města Prahy

Klíčová slova: migrace, urbanismus, mobilita, město, životní dráhy

Vedoucí práce: doc. PhDr. Zdeněk Uherek, CSc.

Jméno vedoucích diplomového semináře, do kterého se chce studující hlásit (předběžně):
doc. Grygar a doc. Hájek

Diplomové semináře	
Seminář doc. Císaře kód: MGRA	Zaměření semináře: Seminář je primárně určen studentům zaměření Sociologie, veřejnost a politika. Vítáni jsou i studenti ostatních zaměření, kteří pracují na blízkých tématech (veřejná sociologie, expertíza a politika atd.).
Seminář doc. Grygara a doc. Hájka kód: MGRB	Zaměření semináře: Seminář je primárně určen studentům zaměření Sociální antropologie a kvalitativní výzkum. Vítáni jsou i studenti ostatních zaměření, kteří chtějí svou diplomovou práci opřít o tvorbu a interpretaci kvalitativních dat.
Seminář dr. Remra kód: MGRC	Zaměření semináře: V rámci semináře je poskytována podpora studujícím, kteří ve své diplomové práci realizují primární nebo sekundární výzkum (kvantitativní, kvalitativní nebo smíšený). Seminář reflektuje potřeby studujících zaměření Aplikovaného sociologického výzkumu, nicméně je otevřen všem, kteří chtějí ve své práci dosáhnout evidence-based závěrů

Námět práce

Formulace problému a jeho vstupní diskuse ve vztahu k současnému stavu jeho poznání, předpokládaný odborný přínos práce:

co se o daném jevu ví, co už je vyzkoumáno – návaznost na jiné práce – a co se naopak neví, jaké vědění chybí a chcete jej doplnit;

proč je zajímavé a důležité se zvolenému problému věnovat, jak by měl být cíl práce (pomoci vyřešit problém, zaplnit bílé místo, ověřit předchozí poznatky v novém kontextu...).

Z této části projektu by také měla být zřejmá relevance tématu k oborům sociologie, sociální antropologie nebo sociální politika.

Minimální rozsah: 600 slov pro bakalářskou práci a 800 slov pro diplomovou práci.

Ve své diplomové práci bych se chtěla věnovat tématu motivace migrace mladých dospělých z Moravskoslezského kraje do Hlavního města Prahy. Hlavním zkoumaným fenoménem je vnitřní migrace, tedy migrace, která nepřekračuje státní hranice. Moravskoslezský kraj jako takový má dlouhodobě z celé České republiky nejnižší migrační saldo. V roce 2017 získalo Hlavní město Praha na úkor Moravskoslezského kraje 14 421 osob (ČSÚ 2018). Nejčastěji zastoupenou věkovou skupinou jsou lidé ve věku 18-35, jejichž podíl v roce 2017 tvořil 38 % (ČSÚ 2018). K těmto číslům je nutné dodat, že u cílové skupiny zkoumané v rámci této diplomové práce, tedy u mladých dospělých ve věku 20-30 budou čísla migrace pravděpodobně ještě vyšší, jelikož si mnoho mladých lidí, obzvláště během studia, nechává adresu trvalého pobytu v místě předchozího pobytu, tedy většinou u svých rodičů, a tudíž jejich migrace není nijak zaznamenána. Migrace v Moravskoslezském kraji je převážně složena ze dvou hlavních typů. První z nich je meziokresní a je tvořen migrací obyvatelstva mezi jednotlivými okresy. V rámci tohoto typu existují dva proudy. Prvním proudem je odliv obyvatel z Ostravy-města do menších okresů jako je Karviná, Frýdek-Místek, Opava nebo Nový Jičín. Druhý opačný proud naopak míří do okresu Ostrava-Město z menších aglomerací jako je Opava, Karviná nebo Frýdek-Místek (ČSÚ 2018). Lze tedy říct, že si tyto oblasti navzájem vyměňují populaci. Co se týče věkové struktury, tak u mladší kohorty převažuje druhý proud migrace, tedy z menšího do většího okresu, především z venkova do většího města a u kohorty 36 a více let převažuje první proud, tedy stěhování se na venkov. Druhým typem migrace je stěhování mezikrajské, kterým se v této práci budu zabývat. Z

těchto dat je patrné, že migrace mladých dospělých z Moravskoslezského kraje do Hlavního města Prahy je významný fenomén.

Zkoumání migrace má multidisciplinární charakter, je předmětem zájmu jak sociologie, tak i demografie, ekonomie, sociální geografie, ale i architektury a urbanismu. Konkrétně zkoumání motivace migrace, je jedním z nejdůležitějších aspektů studia migrace, a tedy má i značnou sociologickou relevanci. Avšak sociologická reflexe problematiky vnitřní migrace v České republice a její motivace je v odborné literatuře spíše zohledňované z geografického, demografického nebo ekonomického hlediska s přesahem do sociologie. Motivací migrace se v Československém prostředí zabýval především Jiří Kotačka, zejména v 70. a 80. letech, kdy zpracoval dotazníkové šetření zabývající se problematikou migrační motivace, případně oblastní, respektive sídelní preference, a to především z perspektivy Sociologie města a bydlení. Na toto téma existuje několik dalších vědeckých publikací, a to například od Michala Illnera na téma sídelních preferencí nebo od Kühnla a Larmina. Dalším důležitým autorem je například Dušan Drbohlav, jmenovitě s jeho článkem Migrační motivace, regionální a sídelní preference obyvatelstva – teoretická východiska v československé a zahraniční literatuře, který publikoval v Sociologickém Časopise. V zahraničí se vnitřní migraci věnuje větší pozornost než v ČR, což může být dané především vyšší mírou vnitřní migrace oproti České republice. Situaci v České republice, specificky v Ostravě, reflektují i někteří zahraniční autoři například Haase, Bernt, Grossman, Mykhnenko, Rink v článku Varieties of Shrinkage in European cities, kde řeší depopulaci bývalých průmyslových měst. Stejnou tematiku v polském a německém prostředí řeší Nowak a Nowosielecky ve své knize Declining cities/ developing cities: Polish and German perspectives a také Katrin Grossmann v rámci knihy Urban shrinkage in East Central Europe? Benefits and limits of a cross-national transfer of research approaches.

Vzhledem k velmi vysoké míře migrace z Moravskoslezského kraje do jiných krajů, a především do Prahy je zajímavé zkoumat, jaká je motivace za tímto jevem. Obzvláště u cílové skupiny této diplomové práce, kterou jsou mladí dospělí s vysokoškolským vzděláním nebo v procesu vysokoškolského vzdělávání, zažívá Moravskoslezský kraj velký odliv, který má zásadní vliv na vývoj regionu a jeho budoucnost. Proto je důležité zkoumat příčiny a motivaci takto významné migrace. Obecně lze z literatury na dané téma vytáhnout dvě hlavní skupiny motivačních faktorů, které se vzájemně doplňují a jsou relevantní pro

zkoumání skupiny mladých dospělých. První jsou faktory socioekonomické. Tyto faktory se týkají především pracovních a vzdělávacích příležitostí. Druhou skupinou je faktor obecné kvality života a bydlení. Do této kategorie lze zařadit především kvalitu občanské vybavenosti a uspokojování společenských, kulturních a obdobných potřeb, životní prostředí. Tyto faktory jsou často provázané s politickým zastoupením a ekonomickou situací regionu. Obecně se problematika stěhování u mladých dospělých dá teoreticky zarámovat za pomoci konceptu životních trajektorií, tedy rodinných a pracovními drah, které se pojí se vstupem do dospělosti a snahou o ekonomickou a celkovou soběstačnost. Konceptem životních trajektorií se v českém prostředí zabývá na příklad Jana Chaloupková ve své publikaci Rodinné a pracovní dráhy mladých: holistická perspektiva, ovšem bez návaznosti na migraci. S návazností na migraci, ale v zahraničním prostředí, se tímto konceptem zabývají Wings, Windzio, de Valk a Aybek se svojí knihou A Life-Course Perspective on Migration and Integration.

Výzkumný problém, kterým se chci ve své diplomové práci zabývat je motivace k migraci, konkrétně mladých lidí ve věku 20-30 let, kteří se z Moravskoslezského kraje přestěhovali do Hlavního města Prahy. Z čehož vyplývá hlavní výzkumná otázka, co motivuje zkoumané ročníky k migraci z Moravskoslezského kraje do Prahy. Nadále bych se chtěla zaměřit na několik dalších výzkumných otázek: Jaké byly vazby zkoumaných jedinců na jejich původní bydliště a jak se změnilo? Jaké byly jejich vztahy v místě původního bydliště s jejich blízkými a jak se s migrací proměnily? Jak je migrace vnímaná z pozice vrstevníků a rodiny migrantů v místě bývalého bydliště? Je vystěhování spojeno s očekáváním sociálního úspěchu a pokud ano, jak se toto očekávání naplnilo? Plánují migranti návrat nebo migraci jinam? Cílem této diplomové práce je upřesnění, doplnění a aktualizace poznatků na téma vnitřní migrace daného generačního segmentu z Moravskoslezského kraje do Prahy s ohledem na měnící se situaci na trhu práce, ekonomickou situaci a také situaci bytovou.

Zdroje:

ČSÚ. 2018. Vnitřní migrace v České republice 2005–2017.

Předpokládané metody zpracování

Vysvětlete, na jakých datech bude analýza založena (druh, vzorek, terén) a jaké postupy a techniky k jejich analýze použijete. U teoretické práce popište analytický popř. syntetický

postup.

Analýza bude založena na kvalitativním výzkumu pomocí několika případových studií, které se budu snažit zarámovat za použití sekundární analýzy dat z kvantitativních šetření, jako je například sčítání lidu nebo z jiných adekvátních dosavadně realizovaných výzkumů. Výzkum tedy bude realizovaný na omezeném počtu osob a následně budou jeho výsledky zasazeny do kontextu komplexnějších již sesbíraných dat z jiných výzkumů. Realizace případové studie bude provedena za pomoci interview s několika jedinci, kterých se týká zkoumaný fenomén, a tedy jsou původem z Moravskoslezského kraje, specificky zde prožili většinu svého života před osmnáctým rokem a odstěhovali se po nabytí zletilosti, taktéž jsou ve věku 20-30 let a jsou buď studenty vysoké školy nebo jejími absolventy.

Etické souvislosti zvažovaného projektu

Je realizace projektu spojena s etickými riziky? Pokud ano, jak na ně budete v projektu reagovat. Jak bude zajištěna ochrana osobních údajů účastníků výzkumu?

Realizace projektu není spojena s etickými riziky. Ochrana osobních údajů účastníků výzkumu bude zajištěna neuváděním kontaktních informací respondentů, pouze informací sociodemografických, a to jedině za předpokladu, že s tím budou respondenti souhlasit. Jména účastníků výzkumu budou pozmeněna, aby na jejich základě nemohli být identifikovatelní. Nahrávání rozhovorů bude prováděno pouze se souhlasem respondenta.

Orientační seznam literatury

Alespoň 10 textů u projektů bakalářských prací, alespoň 15 textů u projektů diplomových prací.

1. Oředníček, M., Špačková, P., Feřtová, M. 2011. Změny sociálního prostředí a kvality života v depopulačních regionech České republiky. Sociologický časopis, 47(4), 777-803.
2. Lin, G., & Xie, Y. 1998. The Loglinear Modeling of Interstate Migration: Some Additional Considerations. American Sociological Review, 63(6), 900–907.
3. Ferenčuhová, S. 2013. Sociologie města 20. a 21. století. Praha: Sociologické nakladatelství.

4. Chaloupková, Jana. 2009. Rodinné a pracovní dráhy mladých: holistická perspektiva. Sociologické studie / Sociological Studies 09:7. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. 119 s. ISBN 978-80-7330-169-9.
5. Hendl, J. 2016. Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace. Praha: Portál. Heřmánková
6. E., J. Patočka, 2007. Regionální sociologie, sociologie prostoru a prostředí II. Praha: Oeconomica.
7. Pospěch, P. 2013. „Městský veřejný prostor: interpretativní přístup.“ Sociologický časopis. 49 (1): 75-100.
8. Drbohlav D., Uherek Z. 2007. Reflexe migračních teorií. Geografie – Sborník České geografické společnosti 112, 2: 125–141.
9. Demuth, A., 2000. Some Conceptual Thoughts on Migration Research. In: B. Agozino (ed.), Theoretical and Methodological Issues in Migration Research. Aldershot: Ashgate Publishing Ltd.: 21–58.
10. Jansen, C. J., 1970. Migration: A Sociological Problem.. V: C. J. Jansen, editor Readings in the Sociology of Migration. Oxford, London, Edinburg, New York: Pergamon Press: 3–36.
11. Grossmann, K. 2008. Urban shrinkage in East Central Europe? Benefits and limits of a cross-national transfer of research approaches.
12. Speare, A., Kobrin F., Kingkade W., 1982. The Influence of Socioeconomic Bonds and Satisfaction on Interstate Migration. Social Forces. 61(2), 551–574.
13. Šašek, M. 2013. Migrace obyvatelstva v České republice a regionální rozvoj. 1. vydání. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem.
14. Hoffman C., P. Neal Ritchey. 1992. Assessing the Differences in Distance of Interstate Migration. Sociological Focu., 25(3). 241-255.
15. Kuta, V., Ferko M., 2010. Rozvojové podněty Ostravy a ostravské aglomerace. In: Město, region a velké průmyslové zóny. Sborník ze semináře Asociace pro urbanismus a územní plánování České republiky. Brno: Ústav územního rozvoje. 11-14.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Informovaný souhlas

Příloha č. 2: Osnova rozhovorů

Příloha č. 1 Informovaný souhlas

Byl/a jste požádán/a o rozhovor v rámci sběru dat pro diplomovou práci Terezy Němcové, studentky oboru Sociologie se specializací Sociologie, veřejnost a politika na FSV UK. S Vaším svolením bude tento rozhovor nahráván. Nahraný rozhovor bude přepsán analyzován, avšak jeho celé znění nebude v žádné podobě uveřejněno. Účast na rozhovoru lze kdykoliv přerušit. Použité citace nebudou obsahovat Vaše pravé jméno.

Prosím o Váš písemný souhlas s provedením a nahráváním rozhovoru.

V Praze dne:

Podpis:

Příloha č. 2 Osnova rozhovorů

Jedná se o hrubou verzi osnovy, která se však s každým respondentem mírně měnila na základě informací zjištěných probíhající analýzou rozhovorů

Úvod

- představení sama sebe, představení diplomové práce a výzkumu, popsání průběhu a délky rozhovoru, žádost o souhlas s nahráváním

Warm-up

- Povězte mi, prosím, základní údaje (věk, obor studia, případné povolání, věk migrace, místo původu)?

- Můžete mi říct, jaká byla hlavní motivace vaší migrace? (cílem je navést respondenta k vyprávění)

Okruh 1: Původní místo bydliště

- Jaké byly vaše vztahy k vašim blízkým (rodiče, vrstevníci, partneři/ky) v původním místě (cílem je zjistit intenzitu vazeb v místě bydliště)
bydliště?

- Jak hodnotíte kvalitu života v MSK v době před vaší migrací? (finanční zajištění, zaměstnanost, bydlení, zdraví, vzdělávání, životní prostředí, bezpečnost, dopravní obslužnost)

- Jak hodnotíte sociální a kulturní vyžití v MSK? (uvést příklady)

- Jak hodnotíte pracovní a edukační příležitosti v MSK?

- Co se vám vybaví, když si vzpomenete na vaše původní bydliště? Po čem se vám stýská?

- Vracíte se a případně při jakých příležitostech? Jak často?
- Jaké jsou dle vašeho názoru hlavní nedostatky života v MSK? (uvést příklady) Měly tyto problémy vliv na vaše rozhodnutí? Jaký?
- Dokážete říct, jaká jsou pozitiva života v MSK oproti Praze?

Okruh 2: Současné místo bydliště

- Proč jste si vybrali právě Prahu?
- Jak jste Prahu vnímali v době před stěhováním?
- Znali jste v Praze někoho? Stěhoval se někdo s vámi?
- Jak hodnotíte kvalitu života v Praze? (finanční zajištění, zaměstnanost, bydlení, zdraví, vzdělávání, životní prostředí, bezpečnost, dopravní obslužnost)
- Jak hodnotíte sociální a kulturní vyžití v Praze?
- Jak hodnotíte pracovní a edukační příležitosti v Praze?
- Můžete, prosím, uvést hlavní výhody života v Praze, kvůli kterým zde zůstáváte?
- V čem je podle vás život v Praze stejný a v čem jiný než v původním bydlišti?
- Je něco, co vám v Praze původní bydliště připomíná?

Okruh 3: Reflexe migrace

- Jak se změnila vaše vztahy k vašim blízkým (rodiče, vrstevníci, partneři/ky) v původním místě bydliště?
- Jak se na vaše stěhování dívali vaši rodiče a vaši vrstevníci?
- Vnímáte stěhování jako zlomovou událost ve vašem životě?
- Vzhledem ke stěhování v nízkém věku, vnímali jste ji jako přechod do dospělosti?
- Vnímáte odstěhování se z MSK jako formu úspěchu? V čem?
- Vnímáte vaše přestěhování jako investici do budoucna?
- Jaká byla vaše očekávání spojené se stěhováním? Byla tyto očekávání naplněna?
- Myslíte si, že se v důsledku stěhování změnila kvalita vašeho života? (finanční zajištění, zaměstnanost, bydlení, zdraví, vzdělávání, životní prostředí, bezpečnost,

dopravní obslužnost) (reflexe bytové situace)

- Jste se svým životem v Praze spokojeni, zda žijí podle svých představ? Pokud ne, co vám chybí?
- Myslíte si, že byste měl/a stejné možnosti a příležitosti v případě, že byste se pro stěhování nerozhodl/a a zůstal/a byste v původním místě bydliště? Jaké to jsou?
- Jak v současnosti vnímáte ekonomické přínosy stěhování z MSK do Prahy v porovnání s dobou Vašeho stěhování?
- Myslíte si, že jste v důsledku vašeho stěhování o něco přišli, případně můžete jmenovat? (vztahy s blízkými, nedostupnost bydlení etc.)
- Máte pocit, že jste v rámci stěhování víc ztratili nebo získali?
- Litujete přestěhování? Pokud ano, tak v čem?

Okruh 4: Plány do budoucna

- Zvažujete návrat do Moravskoslezského kraje? Případně proč?
 - Máte pocit, že se můžete kdykoli vrátit, nebo že by už to nešlo?
 - Jak by se na vás dívali vrstevníci, rodiče, známí, kdybyste se vrátili? Za jakých podmínek by to byla výhra a za jakých prohra?
 - Zvažujete stěhování ještě někam jinam v rámci republiky? Případně proč?
 - Zvažujete migraci do zahraničí? Případně proč?
 - V případě, že plánujete v budoucnosti založit rodinu, zvažujete změnu bydliště? Případně proč?
 - Získali jste díky přestěhování kontakty, znalosti, či další nástroje, které využijete, pokud byste se například přestěhovali jinam?
 - Co si myslíte, že vám toto přestěhování přineslo nebo do budoucna přinese?
- Pro jaké přínosy by bylo třeba směřovat ještě jinam?

Závěr

- Je něco jiného, co je podle Vás důležité, ale nebylo to zmíněno v rámci rozhovoru?
- poděkování, rozloučení